

LAUREA - AMMATTIKORKEAKOULU

Suomen romaninainen 2000-luvulla

Anttila, Mariella
Leinonen, Hanna

2009 Tikkurila

LAUREA-AMMATTIKORKEAKOULU
TIKKURILA

SUOMEN ROMANINAINEN 2000-LUVULLA

Mariella Anttila
Hanna Leinonen
Hoitotyö
Opinnäytetyö
Tammikuu, 2009

Mariella Anttila
Hanna Leinonen

SUOMEN ROMANINAINEN 2000-LUVULLA

VUOSI

2009

SIVUMÄÄRÄ 29

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada ajantasaista tietoutta romaninaisten elämästä, perheestä, terveydestä sekä terveyspalveluiden käytöstä. Opinnäytetyö on osa Laurea ammattikorkeakoulun Roma-projektia ja yhteistyössä on ollut mukana Vantaan aikuisopisto. Vuonna 2006 aikuisopiston edustajat olivat perehtymässä Unkarin romaniväestön asemaan.

Teoreettisessa viitekehyksessä käsiteltiin romanien historiaa, tapoja ja terveydenhoitoon liittyviä erityispiirteitä, kuten lapsivuodeaika ja siihen liittyvät perinteet. Romanien kotimaa on ollut Intia ja Suomessa romaneita on ollut lähes 500 vuotta. Romanit ovat olleet kiertolaisia, mutta nykyään he ovat asettuneet paikoilleen.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, joka kostuu teoriaosasta sekä haastatteluosuudesta. Tämä toteutettiin lomakehaastatteluna kevään ja kesän 2008 aikana. Kyselyyn vastanneet olivat 28–41 vuotiaita romaninaisia.

Opinnäytetyön tulosten perusteella voidaan todeta, että romaninaisen elämä on muuttunut jonkin verran. Kuitenkin tuloksista käy ilmi, että romaniyhteisö vaikuttaa 2000-luvun romaninaisen elämään paljon. Tavat ja perinteet ovat säilyneet vahvoina, romanien oman kielen asema on heikentynyt.

Jatkotutkimus aiheina nousivat esille nuorten romanityttöjen käsitykset itsestään ja seksuaalisuudestaan. Tutkittua tietoa 2000-luvun romanimiehestä, heidän käsityksistään tulevaisuudesta ja koulutuksesta olisi myös hyvä saada.

ASIASANAT: Romani, nainen, terveys

Mariella Anttila
Hanna Leinonen

FINNISH ROMANY WOMEN IN THE 21ST CENTURY

YEAR	2009	PAGES	29
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to acquire current information about Romany women, families, health and how they use health services. This thesis is part of the Laurea University of Applied Sciences Roma-project, in co-operation with Vantaan Aikuisopisto. In the year 2006 the representatives of Vantaan Aikuisopisto visited Hungary in order to study the situation and position of the local Romany population.

The history, customs and special features of health care, like the confinement period with relevant traditions of Romany people were discussed in theoretical context. The origin of Romany people is India and they have lived in Finland for nearly 500 years. They have traditionally been vagabonds, but have these days settled down.

This thesis is a qualitative research which consists of theory and interviews. Interviews were conducted as a questionnaire during the spring and summer of 2008. The subjects were 28 to 41 years old Romany women.

According to the thesis it can be summarised that the life of Romany women has changed. Despite this as the results show, the Romany community still in the 21st century has a big influence in the life of their women. The customs and traditions have remained strong, the knowledge of the Romany language has deteriorated.

The sexuality of young Romany girls and their awareness of themselves arose as further research topics. It would also be viable to have more research information about the 21st century Romany men, their thoughts about education and their feelings about the future.

KEY WORDS: Romany, women, health

SISÄLLYS

JOHDANTO	2
2 ROMANIT	3
2.1 Romanien historiaa ja nykypäivää.....	3
2.2 Perhe, suku, yhteisöllisyys.....	8
2.3 Erityispiirteitä romanien terveydenhuollossa	14
2.4 Puhtaus ja häveliäisyys.....	17
3 TYÖN TOTEUTUS	18
3.1 Aineiston keruu	18
3.2 Aineiston analyysi.....	19
3.3 Eettisyys ja luotettavuus.....	21
4 TULOKSET	22
4.1 Romanius.....	22
4.2 Terveyspalveluiden käyttö.....	24
5 POHDINTA	25
5.1 Johtopäätökset	25
5.2 Työn eettisyys ja luotettavuus.....	28
LÄHTEET	30
LIITTEET	32

JOHDANTO

Opinnäytetyö kuuluu Roma-projektiin. Projektin tavoitteena on Suomen romanien terveydentilaan ja terveyden edistämiseen liittyvien kysymyksen selvittely. Koko projektissa on tarkoituksenaan kartoittaa romaniväestön terveydentilaa ja heidän toiveitaan terveyden edistämiseksi.

Idea lopputyöhön saatiin Vantaan aikuisopistossa vuonna 2006. Olisi kiinnostavaa vertailla kansainvälisesti vastaavia vähemmistöryhmien opetuksesta saatuja kokemuksia. Vantaan aikuisopisto tutki Unkarin romaneita. Hyviksi vertailuryhmiksi osoittautuivat romanivähemmistöä edustavat nuorten opiskelijoiden ryhmät. Tavoitteena oli tutkia romani- ja maahanmuuttajanuorten tavoitteita ja odotuksia sekä romaninuorten oppimisen tukitoimia ja oppilashuoltoa. Myös maahanmuuttaja- ja romaninuorten syrjäytymisen ehkäiseminen parantamalla mahdollisuuksia koulumenestykseen ja koulunkäyntiin sitoutumiseen asetettiin tavoitteeksi.

Elokuussa 2007 Unkarin opetusministeriön romaniyksikön edustajat sekä Budapestin Pesterzsebetin kaupunginosan edustajat ja hankkeen unkarilainen koordinaattori osallistuivat Vantaalla kolmipäiväiseen seminaariin. Seminaarin tarkoituksena oli käynnistää Laurea-ammattikorkeakoulun ja Budapestin Semmelweis Universityn sekä Gyulassa sijaitsevan Samuel Tessedik Collegien kanssa opiskelijatöinä tehtävät opinnäytetyöt. Tarkoituksena oli sopia myös oppilasvaihdosta sekä nuorisovaihdosta koskien nuorisoleirejä. Syyskuussa 2007 kaksi sosiaali- ja terveystieteiden opettajaa Laurea-ammattikorkeakoulusta vieraili Samuel Tessedik Collegessa ja Semmelweisin yliopistossa ja kävivät keskusteluita jatkossa tehtävästä yhteistyöstä. Keväällä 2008 Unkarissa on aloitettu vastaavanlaisen opinnäytetyön suunnittelu. Vantaan aikuisopisto on saanut projektille opetushallituksen rahoitusta vuosille 2007–2008.

Osana opinnäytetyö projektia osallistuttiin 19.11.2007 Tie Tulevaisuuteen - suomalais-unkarilaiseen tasavertaisuusseminaariin. Seminaari on osa suurempaa hanketta, jonka päämääriä ovat Suomen maahanmuuttajanuorten ja Unkarin romaninuorten koulutuspolitiikan vertailu, ongelmakohtien tunnistaminen, opiskeluedellytysten parantaminen, sopeutumisvaikeuksien helpottaminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. Puhujat olivat suomalaisia ja unkarilaisia asiantuntijoita. Hankkeessa on mukana Laurea Ammattikorkeakoulun ja Semmelweis -yliopiston hoitotieteen opiskelijoita. Seminaarin jälkeen otettiin yhteyttä Vantaan Romaniyhdistykseen jotta saataisiin apua opinnäytetyön kohderyhmän saavuttamiseksi.

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää nuorten romaninaisten elämää Suomessa 2000-luvulla. Tavoitteena on kerätä tietoa liittyen nuorten romaninaisten terveyteen ja heidän

käsitykseensä tulevaisuudesta. Nuorten romaninaisten elämästä tiedetään melko vähän. Tarkoituksena olisi saada selville miten nuoret romaninaiset suhtautuvat terveyteen, itsehoitoon, tulevaisuuteen, seksuaalisuuteen ja koulutukseen. Tämän työn tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisena nykypäivän romaninainen kokee kulttuurinsa ja elämänsä romaniyhteisössä?
2. Miten romaninaisen elämä on muuttunut?
3. Käyttävätkö tämän päivän romaninaiset terveydenhuoltopalveluja?
4. Millaisia kokemuksia heillä on saamastaan palvelusta?

2 ROMANIT

2.1 Romanien historiaa ja nykypäivää

Alun perin romanien kotimaa on ollut Intia. Kielitieteellisen tutkimuksen mukaan, joka on tehty jo 1700-luvun lopun jälkeen, on romanien alkukodiksi paikannettu Intian Punjab. (Suonoja & Lindberg 1999: 1.) Siellä asui pieni Gond Sindhu -niminen kansa. Gond Sindhut suuntasivat Kaldeaan, jossa he opettivat joogaa ja akrobatiaa, tulenläpikävelyä ja monia muita vaarallisia temppuja. Heidät otettiin lämpimästi vastaan, koska he olivat taitavia kullan ja pronssin käsittelijöitä. Kaldeassa he oppivat tähtitietoa ja myöhemmin osa heistä matkasi Kaanaan maahan. Lopulta he saapuivat Egyptiin, jossa he vannoiivat uskollisuutta faaraoille ja heidän sallittiin jäädä. (Ollikainen 1995: 16.) Tällä hetkellä ei tiedetä mikä oli maastamuuton syy ja olivatko maastamuuttajat käsityöläisiä, muusikoita vai sotilaita. Lähtöön on arveltu olleen syynä sota, epidemia, nälänhätä, luonnonmullistus tai kaupankäynnin kasvu. (Suonoja & Lindberg 1999: 1.)

Ryhmän ammatilla oli painoarvoa kastilaitoksen vuoksi, sillä se vaikutti suoraan heidän yhteiskunnalliseen asemaansa. Lähtö on kuitenkin tapahtunut useampana muuttoaaltona. Näistä ensimmäinen on tapahtunut viidennellä vuosisadalla. 1500-luvun loppuun mennessä romanit olivat vaiheittain levittäytyneet kaikkialle Eurooppaan, myös Suomen alueelle. (Suonoja & Lindberg 1999: 1.) Perinteisessä intialaisessa yhteiskunnassa otaksutaan, että romanien asema oli kastiton. Heidän paikkansa oli kokonaan sosiaalisen arvoasteikon alapuolella. (Grönfors 1981: 18.)

Ensimmäiset merkinnät romaneista Euroopassa ovat Kreetalta, eräästä matkakertomuksesta vuodelta 1322. Jotain merkintöjä romanien liikkeistä on myös 1300- ja 1400-lukujen taitteesta, mutta vasta 1400-luvulla merkinnät heistä yleistyivät. Aluksi romaneihin

suhtauduttiin myönteisesti, mutta kun huomattiin heidän valtaväestöstä poikkeavat elämäntapansa, suhtautuminen alkoi muuttua. Heitä yritettiin sopeuttaa valtaväestön kulttuuriin, mutta myös karkottaa maasta. Länsi-Euroopassa romanit kokivat erityisesti vihamielisyyttä ja voimakasta pakkosopeuttamista. Heitä yritettiin saada luopumaan esimerkiksi kielestään ja pukeutumistyylistään. (Suonoja & Lindberg 1999: 1.)

Venäjällä heitä kohdeltiin suvaitsevammin. Myös Puolassa jouduttiin muuttamaan romaneja koskevat ankarat lait keskiajan lopussa, koska romanit olivat tavallisen kansan suosiossa. Heitä yritettiin tuhota myös Saksan keskitysleireillä. Tanska ja Ruotsi ensimmäisinä Pohjoismaina saivat ensimmäiset romanasukkaat 1500-luvun alussa. Romanit siirtyivät Ruotsista Suomeen mutta muuttoliikettä oli myös idästä päin. Vuonna 1580 romaneita tavattiin Turussa ja vuonna 1559 Ahvenanmaalla. (Suonoja & Lindberg 1999: 1.)

Suurin osa Suomen romaneista on siis tullut Ruotsista. Tämä näkyy esimerkiksi sukunimissä ja tavoissa. Pääosin Suomen romaneilla on samanlaiset tavat, kulttuuri ja sosiaaliset laitokset kuin muiden maiden romaneilla, mutta poikkeavat näistä kuitenkin yksityiskohdissaan melko paljon, näin ollen erityisen selvä ero on Ruotsin romaneihin. Tämä näkyy esimerkiksi Suomen romanien kielessä. Vaikka siinä onkin paljon lainasanoja ruotsin kielestä, poikkeaa se kuitenkin merkittävästi Ruotsin romanien kielestä. Suomen romanien kielessä on myös paljon lainasanoja venäjän kielestä. Toinen poikkeavuus suhteessa Ruotsiin on, ettei Suomessa tietojen mukaan ole käytetty Ruotsin romanien perinteistä oikeuslaitosta Kris Romanoa joka on koostunut sukujen päämiehistä ja jota on käytetty romanien keskinäisissä asioissa. (Grönfors 1981: 29–30.) Romaniryhmiä on useita. Romanit puhuvat kaikki sanskriittiin pohjautuvaa kieltä, mutta murre-erot ovat niin suuria, etteivät he pysty sujuvaan keskusteluun keskenään. (Kupiainen & Sevänen 1996: 159.)

Romanien oloista 1700 luvun Suomessa on säilynyt erittäin vähän asiakirjamerkintöjä. Selvää kuitenkin on, että lait ja määräykset olivat tähän aikaan samoja kuin Ruotsi-Suomessa yleensä. Tähän aikaan lait romaneista oli ankaria ainoastaan uusia romanitulokkaita kohtaan. Laki vuodelta 1772 tähtäsi romaniväestön nopeaan sulautumiseen valtaväestön joukkoon. Ne romanit jotka eivät tähän suostuneet, tuomittiin pakkotyöhön. 1800-luvun Suomessa Venäjän vallan aikaan pohdittiin miten romanit saataisiin asettumaan aloilleen. Heidät samaistettiin kulkureihin ja kerjäläisiin. Vuonna 1812 säädettiin laki, jonka mukaan kodittomat kulkijat tuli sijoittaa suljettuihin työlaitoksiin. Tämä koski myös romaneja. Vuonna 1863 säädetty laki puuttui kodittomuuteen vielä ankarammin ja näin ollen lain mukaan heidät siirrettiin tavallisista työlaitoksista rangaistuslaitoksiin Hämeenlinnaan. (Grönfors 1981: 33.)

1800-luvun loppupuolella romanikysymys tuli senaatin käsiteltäväksi monissakin istunnoissa, mutta mitään merkittäviä päätöksiä ei kuitenkaan romanien kohtelun suhteen tullut.

Samoihin aikoihin senaatin määräyksestä papisto pani toimeen ensimmäisen romanilaskennan. Tämän luetteloinnin lopputuloksena löytyi 700 romania. Tähän aikaan romanit olivat keskittyneet enimmäkseen maaseudulle, heistä 2/3 osaa kolmeen lääneen; Viipurin, Vaasan ja Oulun alueille. Tähän aikaan sijoittuminen on ymmärrettävissä, koska romanien ammattirakenne hyödynsi ja palveli etupäässä maaseudun väestöä. Maaseutu antoi heille myös paremman suojan vihamielisiä suomalaisia vastaan. (Grönfors 1981: 34.)

Romanien tärkein ammatinharjoittamiseen liittyvä asia on ollut vapaus ja liikkuvuus. Tällainen elämäntapa vaatii tukeutumista toisiin romaneihin. Niinpä romanit auttavat toisiaan ilman korvausta ja romanit arvostavat yhdessäoloa. Romanien toimeentulon lähteenä Suomessa ovat ennen aikaa jossain muodossa olleet hevoset. Miehet ovat jonkin verran tehneet myös käsitöitä liittyen hevosiin, esimerkiksi suitsia ja päitsiä. Romaninaisten pääasiallisena työnä on ollut pitsien nypläys ja erilaisten tekstiilikoristeiden teko ja kauppaaminen sekä ennustaminen. (Viljanen–Saira & Nikkinen 1986: 19.)

Romaniväestön elintavat alkoivat muuttua rajusti 1960-luvulla, kun entiset elinkeinot eivät enää elättäneet maaseudulla ja näin ollen alkoi muuttoliike kaupunkiin. Myös yhteiskunta alkoi asuntopolitiikallaan tukea romanien pysyvää asumista. Yhteiskuntamme alkoi hyväksyä romanit kansallisena vähemmistönä 1970-luvulla ja näihin aikoihin alettiin myös parantaa heidän sosiaalista ja sivistyksellistä asemaansa erilaisilla erityistoimilla. (Heire 2000: 11.)

Noin 1000-vuotisen historian aikana romanien ja valtaväestön suhteet ovat olleet kaikkialla pulmalliset. Lähihistorian laajin romaneihin kohdistuva tuho tapahtui 2. maailmansodan aikana Saksassa, jolloin keskitysleireillä surmansa sai yli 600 000 romania. Myös Virossa, Latviassa ja Liettuassa tuhottiin romanit toisen maailmansodan aikaan. Erityisesti naisiin kohdistuvaa vainoa on ollut esimerkiksi Norjassa. Norjan lain mukaan 1930-luvulla romaninaisia steriloidtiin. (Markkanen 2003: 49–50.)

Valtaväestön keskuudessa on esitetty aina monenlaisia stereotyyppioita romaneista. Romaninaisia on kuvattu 1940–1950-luvun elokuvissa korostetun aistikkaiksi ja jopa hyökkääviksi. Suomalaisissa iskelmäsanoituksissa romaninaiset kuvataan tummiksi, kohtalokkaiksi ja ennustajiksi. (Markkanen 2003: 52–53.)

Asennetutkimuksissa romanit pääsivät 1990-luvulla pois epäsuosituimman vähemmistöryhmän osasta, kun somalit ja venäläiset tulivat heidän tilalleen. (Markkanen 2003: 53.) Kielteiset asenteet pakolaisiin ovat kuitenkin taittuneet laman jälkeen. (Jaakkola 2005: 19.) Suomalaiset suhtautuvat eri kansallisuusryhmiin vuodesta toiseen varsin samalla tavoin. Suomalaisista asenteista meitä köyhemmistä oloista lähtöisin oleviin, ulkonäöltään ja kulttuuriltaan suomalaisista erottuviin ihmisiin on kaiken aikaa ollut torjuvampaa kuin meitä

enemmän muistuttaviin. Etnisten ryhmien suosituimmuusjärjestys oli varsin samanlainen kuin kansainvälisissä tutkimuksissa. Järjestys vastasi esimerkiksi Ruotsissa havaittua etnistä hierarkiaa. Suomessa ja Ruotsissa arvostetaan ”omaa lajia” enemmän kuin muita. (Liebkind 2001: 34.)

Suomessakin etnisen hierarkian syntymiseen ovat vaikuttaneet monet etnisiä ryhmiä kulttuurisesti yhdistävät ja erottavat tekijät. Ei liene kuitenkaan pelkkää sattumaa, että lähes poikkeuksetta hierarkian alapäähän sijoittuvat ulkoisesti eniten suomalaisista erottuvat ryhmät, jotka ovat useimmiten lähtöisin Suomea köyhemmistä maista. Näiden ryhmien maahantulo halutaan torjua. Kulttuurien analyttisen samankaltaisuuden lisäksi myös ulkonäköön liittyvillä eroilla ja niihin liitetyillä kuvitelluilla ominaisuuksilla näyttää siis olevan yhteys eri kansallisuusryhmien suosioon Suomessa. (Liebkind 2001: 35.)

Nykyään romaneja on Suomessa noin 10 000, heistä suurin osa asuu pääkaupunkiseudulla. Ruotsissa asuu noin 3 000 romania, joilla on Suomen kansalaisuus. Luvut eivät ole tarkkoja, sillä Suomen laki kieltää ihmisten rekisteröinnin etnisen alkuperän mukaan. Lukumäärän kartoittamista vaikeuttaa myös se, että romaniutta on hankala määritellä. (Heire 2000: 9–10.) Romanien lukumäärä on alkanut kasvaa, sillä romanit ovat avioituneet valtaväestön kanssa. Näin ollen on myös hankalaa määritellä perimään perustuvaa sukulaisuutta. (Markkanen 2003: 59.)

Romani sanana tulee kansainvälisestä romanikielen sanasta rom, joka tarkoittaa miestä, ihmistä ja on nimityksistä alkuperäisin. Romaniväestö kutsuu itseään romaneiksi ja tätä nimitystä toivottaisiin myös valtaväestön käyttävän. Romaninimityksen rinnalla käytetään myös nimitystä mustalainen. Sanaa ei koeta halventavana kunhan se esitetään kunnioittavaan sävyyn. (Heire 2000:10.) Romanit itse käyttävät yleensä itsestään myös nimityksiä: mustalainen, tumma ja kaale. Kaale on romanikieltä ja tarkoittaa tummaa. (Puuronen & Välimaa 2001:137.)

Etnisyydessä on kyse yksilön tai ryhmän tavasta jäsentää itseään suhteessa muihin; käsityksestä, joka yksilöllä tai ryhmällä on itsestään suhteessa toisiin. Tämä käsityksen osina on käytetty historiaa, kieltä, uskontoa, moraalisia arvoja, traditioita tai muita empiirisiä kriteereitä. Eri ryhmillä on erilaisia painotuksia näiden kriteerien kohdalla, tai heillä voi olla kokonaan erilaiset kriteerit. Etnisyyden kriteerit ovat sidoksissa tilanteisiin ja merkityksiin, näin ollen ne eivät ole välttämättä ajallisesti pysyviä. (Kupiainen & Sevänen 1996: 150–151.)

Suomessa etnisiksi ryhmiksi luokitellaan romanit, saamelaiset ja tataarit. Juutalaisia pidetään uskonnollisena ja suomenruotsalaisia kielellisenä vähemmistönä. Identiteetti ja etnisuus ovat keskenään sidoksissa ja molempia leimaa muutos. Yksiselitteisesti etnisyyttä ei pystytä

määrittelemään, vaan tällä hetkellä korostetaan etnisyyden ilmenemisen liukuvaa, moniselitteistä ja kompleksia luonnetta. Etnisen identiteetin merkitysten konstruoinnissa etniset piirteet kuten perinteet, kieli ja mytologisoitu alkuperä ovat hyödyllisiä. Identiteetin muodostuminen riippuu siitä mitä yksilöllä on yhteistä muiden yksilöiden kanssa ja mikä erottaa yksilöt toisistaan. Tämä antaa tunteen henkilökohtaisesta asemasta. (Markkanen 2003: 9–10.)

Romanien toiveen säilyttää kulttuuri-identiteettinsä ymmärtää, kun tietää romanien lukumäärän, tuntee heidän lähihistoriansa ja ottaa huomioon nyky-yhteiskunnan mukanaan tuomat haasteet. He kohtaavat arjessaan perusongelman, jonka mukaan heidän on pidettävä yllä perinteisiä eroja ja samalla heidän epätasa-arvoinen kohtelunsa jatkuu. Vaihtoehtona on hyväksyä tarpeet muutokseen ja uudistumiseen. Tämä voi auttaa heitä saavuttamaan tasa-arvon, mutta samalla voi muuttaa heidän identiteettiään. Tästä esimerkkinä voidaan käyttää koulutusta. Valtaosa romaneista tiedostaa, että kouluttautuminen on avain uudistumiseen. Koulutus vaatii sekä voimavaroja että sitoutumista ja koska monissa romaniyhteisöissä molemmat puuttuvat, on romanien suhtautuminen koulutukseen epäluuloista. Perinteikkäät romaniperheet ovat vakuuttuneita siitä, että koulutus johtaa romani-identiteetin häviämiseen ja näin ollen he vastustavat koulutusta. (Heire 2000: 14.)

Romanikulttuuria ilmentää ehkä parhaiten vanhempien kunnioitus, pukeutuminen, romanikielen käyttö ja puhtaus -käsite. Romani-identiteetti sisältää erilaisia asioita romaneillekin riippuen iästä, asuinpaikasta ja sosiaaliluokasta. Välttämättä omat perinteet eivät ole niin selviä romaneillekaan. Tällöin usein turvaudutaan ulkosiin tunnuksiin, jolloin voidaan selvästi kontrolloida tarkoituksenmukaista käyttäytymistä. Perinteiseen ja stereotyyppiseen romani-identiteettiin liitetään heimoon, sukuun ja perheeseen liittyviä asioita. (Heire 2000: 14–15.)

Vuonna 1906 perustettiin Mustalaislähetys ry, jonka varassa kiinnostus romanien asioihin etupäässä oli. Kyseisen järjestön rooli on ollut merkittävä, ei niinkään sen vuoksi, mitä se on tehnyt romanien hyvinvoinnin puolesta, vaan yleisen mielipiteen muokkaajana. Järjestön toimintaperiaatteesta ja käytännön työstä kuvastuu valtaväestön ehdoilla toimiminen. Järjestön asennetta romaneihin voidaan ehkä parhaiten kuvata hyväntahtoisen halveksivaksi. Mustalaislähetys ry:n toiminta perustui ajatukseen, että romanilapset voitaisiin ottaa pois vanhemmiltaan ja näin sulauttaa valtaväestöön ja tätä kautta ongelmat poistuisivat itsestään. (Grönfors 1981: 36–37.)

Valtio ja kunnat tukivat taloudellisesti näiden lastenkotien perustamista ja näin ollen vuoteen 1963 mennessä järjestö oli saanut neljä lastenkotia toimintaan ja erillisen laitoksen vanhemmille lapsille. Arviolta järjestön ylläpitämissä laitoksissa on elänyt 10–20 % kaikista

romanilapsista 1960-luvun jälkeen. (Grönfors 1981: 38–39.) Tämä on omalta osaltaan vaikuttanut siihen, etteivät tämän ajan romanit tunne kuuluvansa oikein kumpaankaan kulttuuriin. (Heire 2000: 11.)

Mustalaislähetys ry:n rinnalle ja vastapainoksi perustettiin 1967 Suomen Mustalaisyhdistys ry, jonka tarkoitus oli toimia romanien äänitorvena. Yhdistys vaati romanien olojen kohentamista ja kulttuurin säilyttämistä. Järjestö sai edustuksen valtakunnalliseen Mustalaisasiain neuvottelukuntaan. (Grönfors 1981: 41.) Tällä hetkellä ovat vieläkin olemassa Mustalaislähetys ry ja Suomen Romaniyhdistys ry. Uutena näihin nähden on tullut Suomen Vapaa Romaniyhdistys. Suomen romanit ovat myös aktiivisesti mukana kansainvälisissä ja Eurooppalaisissa järjestöissä. Keskeisiksi asioiksi ovat nousseet syrjinnän ja suvaitsemattomuuden vähentäminen sekä romani-identiteetin säilyttäminen. (Heire 2000: 12.)

Varsinkin pääkaupunkiseudulla toimii 2000-luvulla muutamia aktiivisia romanien yhdistyksiä, näistä mainittakoon vuonna 1999 perustettu Nevo Roma–yhdistys. Yhdistyksen tavoitteena on koota yhteen kaikki romaanikulttuurin säilyttämisestä ja niiden ylläpitämisestä kiinnostuneet ihmiset. Suomessa on ensimmäisenä maana Euroopassa säädetty perustuslaissa romanien oikeudesta omaan kieleen ja kulttuuriin. Suomeen on perustettu myös romanikielen lautakunta, johon kuuluu neljä romanijäsentä. Suomessa 1990-luvulla romanien asema on parantunut, lainsäädännöllisten parannusten johdosta. (Markkanen 2003: 45.) Ensimmäinen aapinen sekä sanakirja romani kielellä on kirjoitettu 1990-luvun puolivälin jälkeen. (Markkanen 2003: 60.)

Euroopan unionissa romanien asemaan otettiin kantaa ensimmäisen kerran 1984, jolloin parlamentti hyväksyi ilman pysyvää asuinpaikkaa olevien lasten koulunkäyntiä koskeneen päätöslauselman. Siinä kehoitettiin komissiota ja jäsenmaita suunnittelemaan kehittämistoimia, joilla voitaisiin tarjota näille lapsille soveltuvia koulunkäyntimahdollisuuksia. 1986 parlamentti hyväksyi julkilausuman, jossa se kehotti jäsenmaiden hallituksia ja komissiota kehittämään yhteisön rahoituksella ohjelmia, joilla voitaisiin parantaa romanien asemaa. Parlamentissa oli jo hyväksytty ajatus, että ohjelmien laadinnassa tulisi kunnioittaa romanien omia kulttuuriarvoja, ja se myös kirjattiin päätöslauselmaan. (Ollikainen 1995: 177.)

2.2 Perhe, suku, yhteisöllisyys

Oikeustieteessä yhteisö merkitsee sellaista luonnollisten tai juridisten henkilöiden yhteenliittymää, jolla on oikeuskelpoisuus ja oikeudellinen toimintakyky. (Lehtonen 1990: 16.) Jokainen ihminen on romanikulttuurissa arvostettu sen mukaan, kuinka hän itse huomioi

ja arvostaa kanssaihmiään. Rehellisyys, oikeudenmukaisuus ja elämän eri tilanteiden ymmärtämys ovat tärkeitä ominaisuuksia. Elämää ja yksilön vapautta arvostetaan. Yhteisöllisyys ilmenee romanikulttuurissa monin eri tavoin; se on vastuuta kanssaihminen hyvinvoinnista ja toimeentulosta. Se on myös oikeudenmukaisuuden ja ryhmän sisäisen oikeuskäsityksen toteutumisen tausta. Romaneille on tärkeää olla yhteisössään arvostettu ja hyväksytty. Yhteisöllisyyden vaatimus oikeudenmukaisuuteen ja ihmisyyden arvostukseen on painoarvoltaan suuri asia. Yhteisöllisyys on se voimavara, jonka turvin romanikulttuuri säilyttää arvonsa ja tapakulttuurinsa muuttuvassa maailmassa. (Blomerus 2006: 9.)

Romaniyhteisössä perheen ja suvun merkitys on tärkeää. Perhekäsitys on laajempi kuin pääväestön käsitys ydinperheestä. Kiinteään perheyhteisöön kuuluvat vanhempien ja lasten lisäksi isovanhemmat, sedät, tädit, enot ja serkut. (Blomerus 2006: 14.) Nyttemmin perheen koko on ollut riippuvainen asunnon koosta ja sijainnista. Maaseudulla erilaiset ulkorakennukset antavat ihan erilailla elintilaa kuin esimerkiksi kaupunkien asutuskeskusten kerrostalot. Romaniperheet pyrkivät rajoittamaan perhekokoaan asutuskeskuksissa myös naapurien mahdollisen häiriintymisen vuoksi. (Heire 2000: 15.) Sukuyhteyden kokemiseksi ei tarvita välttämättä edes biologista sukulaisuutta, jos on kasvettu ja eletty arkipäivää yhdessä lapsuudesta aikuisuuteen. Suku on romaneille tuki ja turvaverkko, jolla varsinkin aikaisemmin oli suuri merkitys, kun yhteiskunnan sosiaalinen turva oli huonompi. (Blomerus 2006: 14.)

Romaniyhteisön ja perheen keskeinen periaate on vanhempien ihmisten kunnioitus. Ikääntyneitä miehiä ja naisia kunnioitetaan eniten. Käytännön tasolla tämä näkyy teitittelynä ja huomioimalla vanhemmat ihmiset ensimmäisenä arkipäivän tilanteissa. Myös vanhempien ihmisten aikana tulee käyttäytyä asiallisesti. (Heire 2000: 15–16.)

Lapsia kasvatetaan koko suvun voimin, joskin kaupungistuminen on hajottanut jonkin verran romanien yhteisöllisyyttä. Muuttoliike on aiheuttanut sen, että yhteydenpito jää vähäisemmäksi suvun asuessa eri puolilla Suomea. Suvun turvan ollessa vain puhelinsoittojen ja harvojen tapaamisten varassa, lapset saattavat kasvaa identiteetiltään epävarmoiksi, mikä puolestaan voi edesauttaa syrjäytymistä. Turvaverkon puuttuminen voi aiheuttaa sen, että turvaa etsitään väärällä tavalla ja vääristä yhteyksistä. (Blomerus 2006: 14.) Lapsi kasvaa pienestä pitäen kunnioittamaan vanhoja ihmisiä. Tämä on ikään kuin romanikulttuurin perusta. Vanhempien ihmisten rooli yhteisössä on jonkinlainen käyttäytymisen ja järjestyksen valvominen. Heidät koetaan rikkautena ja elämän kokemuksen tähden henkisenä pääomana. Näistä seikoistakin johtuen vanhuksia hoidetaan useimmiten kotona itse, eikä heitä laiteta vanhainkotiin. (Heire 2000: 16.)

Lasten tietynlainen asemattomuus romaniyhteisössä saattaa tehdä heistä oivallisia toimijoita tilanteissa, joissa perinteiset kiellot estävät joidenkin aikuisten keskinäisen kanssakäymisen.

Tällaisesta tilanteesta esimerkkinä on romaniperheen asuminen kaksikerroksisessa talossa. Perinteisten romaninormien mukaisesti nainen joka on sivuuttanut puberteetin, ei koskaan voi olla romanimpien yläpuolella. Näin ollen naiset eivät voi käydä talon yläkerrassa, oli tilanne millainen hyvänsä. Tällöin lapset voivat toimittaa yläkerrassa esimerkiksi siivoustoimia, näin normeja ei rikota. (Grönfors 1981: 57.) Asumuksessa jossa on maakellari, ei voida säilyttää ruokaa, sillä se sijaitsee naisen hameen alapuolella. (Heire 2000: 20.)

Romanilapsen vanhempien puhuttelu isäksi tai äidiksi ei loukkaa, ellei paikalla sitten ole vanhempia romaneja. Lapset puhuttelevat vanhempiaan etunimillä. Jos he kutsuisivat vanhempiaan isäksi ja äidiksi, se tunnustaisi fyysisen suhteen heidän välillään. (Heire 2000: 17–18.)

Lapsille halutaan antaa mahdollisimman pitkään lapsen asema. Tärkeänä pidetään, että lapsella on turvallinen ja onnellinen lapsuusaika. Lapsi on perinteisesti hoidettu kotona, vasta viime vuosina kodin ulkopuolinen päivähoito on yleistynyt. (Heire 2000: 16.)

Romanikulttuurissa mies on perheen pää ja nainen perheen sydän. Molempien osuutta arvostetaan. Naisen tehtäviin kuuluu arkipäivän sujuvuudesta huolehtiminen. Alle kouluikäisten lasten kasvatusta on pääosin naisen vastuulla. (Blomerus 2006: 14.)

Naiset osallistuvat aktiivisesti perheen toimeentulon hankkimiseen. Nykypäivänä romaninaiset ovat hakeutuneet koulutukseen ja työelämään. Sosiaalisuutta vaativat, ihmisläheiset ammatit näyttävät olevan romaninaisten ominta alaa, joskin vielä toistaiseksi puutteellinen peruskoulutus on syynä siihen, että paljon olemassa olevia voimavaroja jää käyttämättä. (Blomerus 2006: 14.)

Miehen rooli on jonkinasteisessa murrosvaiheessa, kun perinteiset kaupankäyntiin ja hevostenhoitoon liittyvät ammatit ovat mennyttä aikaa. Miehet eivät ole lähteneet yhtä innokkaasti kouluttautumaan, mikä johtunee siitä, että romanien koulutushistoria on vielä nuorta, eikä ehkä ole riittävästi rohkeutta lähteä opiskelemaan. Vähitellen on kuitenkin löytynyt aloja, jotka kiinnostavat romanimiehiä, esim. linja-auton kuljettajan ja koulunkäyntiavustajan ammatit. (Blomerus 2006: 14.)

Lasten kasvatukseen mies osallistuu enemmän, kun lapset ovat murrosiän kynnyksellä. Murrosiässä alkaa selkeämpi roolijako tyttöjen ja poikien välillä. Tapakulttuurin omaksuminen tapahtuu mallioppimisen kautta; miehen roolimalli on tärkeä kasvaville pojille. (Blomerus 2006: 14.) Lapselta ei vaadita ennen puberteettia kulttuuriin kuuluvaa käytöstä. Lapsilta edellytetään kuitenkin puhtauteen liittyvää käyttäytymistä. He eivät kuitenkaan saa toimia ilman vanhempiensa suostumusta, vaikka ovatkin yleisesti ottaen itsenäisempiä kuin valtaväestön lapset. (Heire 2000:16–17.)

Tiettyssä mielessä lasta ei pidetä ennen puberteettia romaniyhteisön varsinaisena jäsenenä. He voivat esimerkiksi käyttäytyä vastoin määräyksiä, jotka säätelevät miesten ja naisten välisiä suhteita romanikulttuurissa. (Grönfors 1981: 56–57.) Todelliseksi romaneiksi tullaan vasta puberteetti-ien jälkeen. Tyttöillä romanipukuun pukeutuminen osoittaa siirtymisen lapsuudesta aikuisuuteen. (Grönfors 1981: 57.)

Romanitytön hameeseen pukeutuminen on tärkeä siirtymäriitti romanikulttuurissa. Nykypäivänäkin käytetty asu on yleistynyt vasta 1920–1930-luvuilla. Asuun kuuluu samettihame ja silkki- tai brokadiröijy. Kuitenkin lopullinen muotoutuminen on tapahtunut vasta 1960-luvulla. (Markkanen 2003: 128.)

Pusero eli röijy on liepeellinen pusero joka ulottuu lantiolle asti ja peittää pitkällä hihoillaan käsivarret. Röijyn alla saatetaan käyttää alusröijyä tai aluspaitaa. Puseron edustaan ommellaan pitsiä ja röyhelöitä. Romaninaisten mukaan romanasun päälle puettuaan tyttö on korkeampiarvoinen kuin vekkarihameinen tyttö. Vekkarihame on vekattu, leveähelmainen hame, jota käytetään romanityttöillä siirtymävaiheen vaatteena. Värinä on yleensä musta tai tummansininen. (Markkanen 2003: 128.)

Naisellisuus on korkeasti arvostettu ominaisuus, mutta fyysistä naisellisuutta ei saa korostaa. Naisen tulee pukeutua niin, että vaatteet peittävät ruumiin luonnolliset muodot niin hyvin kuin on vaan mahdollista. Tämä tavoite on täysin päinvastainen kuin länsimaisessa pukeutumisessa. Romaninaisen puku painaa noin 10–15 kiloa. puku voi suurella painollaan aiheuttaa rasitusta tuki- ja liikuntaelimistölle. Naiset käyttävät puvun kanssa korkeakantaisia kenkiä, sillä hameen helman tulee peittää nilkat. Suomi on ainoa maa Pohjois-Euroopassa, missä romaninainen käyttää heimonsa kansallispukua arkiasuna. (Heire 2000: 18.)

Myös naisellisuuden korostaminen keinotekoisesti esimerkiksi kosmetiikalla on jyrkästi tuomittu. Meikkaamista pidetään osoituksena moraalittomuudesta samoin kuin kampauksen avulla somistaminen. Naisen rooliin kuuluu myös olennaisena osana perinteisten arvojen vaaliminen ja opettaminen jälkipolville. Naisen arvostettuihin ominaisuuksiin kuuluu myös hänen roolinsa perhe-elämässä ja naisen kunnioittava suhtautuminen suvun miehiin. (Grönfors 1981: 59–61.) Tullessaan raskaaksi romaninainen pyrkii pukeutumisellaan peittämään raskauden. Tämä sen vuoksi, että raskauteen liittyy vahva viittaus seksuaalisuuteen, eli alueeseen joka romanikulttuurissa on sopimatonta näyttää. (Heire 2000: 19.)

Pojilla ei vastaavasti ole näin selvää merkkiä puberteetista aikuisuuteen siirtymisestä. Kuitenkin poikien pukeutuminen muuttuu asteittain aikuismaisemmaksi. Tämä kertoo heidän asemastaan yhteisössä. Tässä vaiheessa heidän käyttäytyminen ja fyysinen olemuksensa

muuttuu aikuisempaan suuntaan. (Grönfors 1981: 57.) Romaneiden keskuudessa arvostetaan miehisyyttä ja heidän odotetaan osoittavan miehisyyttä nuoruudesta alkaen. (Grönfors 1981: 62.)

Noudattaen perinteisiä romanitapoja seurustelu tapahtuu salassa. Seurustelusta ei puhuta vanhempien kanssa. Yleensä nuoren parin ja vanhempien välillä toimii yhdyshenkilö joka pystyy kertomaan mielipiteet puolin ja toisin. Jos vanhemmat eivät ole myötämielisiä liitolle, annetaan tämä tieto nuorille yhdyshenkilön kautta. Perinteisenä romanitapana on ollut ”karkaaminen”. Tämä on kuitenkin huomattavasti vähentynyt 1990-luvulla. Avioliittojen virallistaminen on myös yleistynyt romanien keskuudessa. Romanit eivät yleensä keskuudessaan tunne kihlausta. Nuoret lähtevät joksikin aikaa toisten nuorten luo. Romanitytön vanhemmat tai muut sukulaiset voivat käydä hakemassa tytön pois ja jos nuori karkaa uudestaan, on se merkki suhteen kestävydestä. (Heire 2000: 17.)

Nuoret pysyvät poissa useista kuukausista jopa vuoteen. Heillä saattaa olla mukanaan esikoislapsi. Tytöt saattavat puhua ikätovereilleen lähtemisestä. Useimmiten lähdetään toiselle paikkakunnalle, mutta samalle paikkakunnalle jäänti on yleistynyt. (Markkanen 2003: 146.) Sisäryhmäavioliitto on oletamus romanikulttuurissa. Miehen oletetaan jossakin elämänsä vaiheessa avioituvan romaninaisen kanssa. Romanimiehelle ihanteellinen aviopuoliso olisi romaninainen, joka ei ole liian läheistä sukua. Romaninaisen tulisi olla perinteitä noudattavasta suvusta tai perheestä. Olisi myös hyvä jos romaninainen olisi koskematon. Avioitumista romaniyhteisön ulkopuolisten kanssa ei pidetä hyvänä. Se aiheuttaa kielteisiä ajatuksia. Romaninaista ei avioitumisen jälkeen puhutella rouvaksi, sillä se viittaa aviosäätyyn, jonka ilmaisemisesta he eivät pidä. (Heire 2000: 17.)

Avioituminen väistämisvelvollisuussuhteessa olevaan sukuun vahingoittaisi erittäin paljon niitä perusteita, jotka pitävät perheen koossa. Romaniyhteisössä, jossa suurin turvallisuuden lähde on oma suku, on tarpeellista suojella sen ihanteellista muotoa. (Grönfors 1981: 65.)

Romanien keskuudessa on jonkin verran pariskuntia, joista toinen osapuoli on pääväestöön kuuluva. Kulttuurin painotus on yksilöllistä ja perhekohtaista. Usein on niin, että pääväestön edustaja mukautuu romanikulttuuriin. Hän omaksuu tapakulttuurin vaatimukset ja hänet hyväksytään osaksi sukuyhteisöä. Jotkut pääväestön naiset jopa pukeutuvat romaniaasuun, mikä ei ole välttämätöntä eikä kaikkien romanien mielestä suotavaakaan. (Blomerus 2006: 15.) Kahden kulttuurin lapset kasvavat luontevasti kiinni romanikulttuuriin, mikäli ovat tekemisissä yhteisön kanssa. Heitä rakastetaan ja heistä huolehditaan samoin kuin suvun muistakin lapsista. (Blomerus 2006: 16.)

Erotilanteet ovat vaikeita kulttuuritaustasta riippumatta. Monesti niihin liittyy riitaista elämää tai pariskunnan välit ovat niin tulehtuneet, ettei ole enää keskusteluyhteyttä. Lapset

jäävät erotilanteessa yleensä äidin huollettaviksi, mutta usein käy niin, että jommankumman vanhemmat ottavat lapset hoitoonsa. Varsinkin, jos romaninainen aloittaa uuden parisuhteen nopeasti eron jälkeen, lapset jäävät isovanhempien vastuulle. (Blomerus 2006: 16.)

Vuonna 1954 oppivelvollisuuslain voimassaoloaikana kouluikässä olleista romaneista 25 % oli suorittanut kansakoulukurssin. Koulunkäynnin esteinä on aikaisempina vuosikymmeninä ollut kiertolaisuus ja asunnottomuus. (Markkanen 2003: 113–114.) Tutkimustulosten mukaan romanit suhtautuvat koulutukseen kriittisesti, johtuen siitä että se edustaa pääväestön valtakulttuuria. (Heire 2000: 22.)

Romanien asenne koulutukseen on kaksijakoinen. Toisaalta opiskelua ja lukeneisuutta arvostetaan, toisaalta ne avut ovat kaukana niistä käytännön taidoista, joita romanit ovat elääkseen tarvinneet. Heidän elinkeinonsa eivät ole välttämättä tarvinneet luku- ja kirjoitustaitoa, eikä kirjaviisautta. Käytännön tuoma harjoitus, kokemuksen ja vanhempien suusanallisen opin kautta saatu tieto on ollut tärkeämpää. Tästä johtuen romanivanhemmilla on vähän keinoja tukea lapsen koulunkäyntiä ja vakuuttaa lapsi sen tarpeellisuudesta. Lapsen käsityskyky ei riitä ymmärtämään sitä, mistä hän voi kouluttamattomana jäädä paitsi. (Blomerus 2006: 21.)

Romaniaktivistit ja nuoret romanit kuitenkin arvostavat koulutusta ja sen mukanaan tuomaa sivistystä. Koulutus nähdään avaimena muutokseen ja sen avulla romanit haluavat voittaa nykyisen syrjäytyneisyytensä. He haluavat tulla mukaan yhteiskunnan toimintaan ei objektina vaan subjektina. (Heire 2000: 22.)

Vuonna 1995 opetushallituksen tekemän kyselyn mukaan yli puolet kyselyyn vastanneista romaneista oli työttömiä ja vakituisessa palkkatyössä oli vain noin 10 %. Pieni osa oli myös yrittäjiä. Heikko koulutustaso vaikeuttaa heidän työllistymistään yhteiskunnassamme. (Heire 2000: 23.) Romaninaisia on osallistunut romanikielen opettajille järjestettyyn lisäkoulutukseen, samoin yhdyshenkilökoulutukseen. Yhdyshenkilön tarkoituksena on toimia kunnissa viranomaisten ja romaniväestön välillä linkkinä ns. kulttuuritulkkina. (Suonoja & Lindberg 1999: 131.)

Väistämisvelvollisuus on yksi romanien sosiaalisen kanssakäymisen ilmentymä, joka liittyy sukujen välisiin riitatilanteisiin. Riitatilanteet ovat saattaneet johtaa eriateisiin väkivallan tekoihin. Vahingon aiheuttanut suku välttää paikkoja ja tilaisuuksia, joissa toisen osapuolen sukua on paikalla. Käytännössä on termi ”toisilleen sopimattomat suvut”. Kahden sopimattoman suvun edustajat eivät asu samalla paikkakunnalla, suurissa kaupungeissa tämä tarkoittaa samaa kaupunginosaa. Lapsia ei laiteta samoihin päiväkodeihin tai kouluihin ja kaikenlaista kanssakäymistä vältetään sukujen kesken. Väistämisvelvollisuus on vahingon

kärsineen osapuolen surun ja menetyksen kunnioittamista. Se ei tarkoita järjestelmällistä kosta tai oikeuden ottamista omiin käsiin. (Blomerus 2006: 15.)

2.3 Erityispiirteitä romanien terveydenhuollossa

Romanit toivovat, että heidän kulttuuritaustansa otetaan hoidossa huomioon. Kyetäkseen tähän hoitaja tarvitsee oikeaa tietoa. Moni hoitaja onkin oman tietämättömyytensä vuoksi arka lähestymään romanipotilasta. Eri etnisistä ryhmistä tulevien vähemmistöjen kohtaaminen tulisikin sisällyttää sosiaali- ja terveysalan peruskoulutukseen. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 27.3.2001.)

Romanien puhtaus- ja häveliäisyystavat sekä suvun ja perheen merkitys saattavat aiheuttaa hämmennystä ja ongelmia. Monissa sairaaloissa osataan suhtautua romanikulttuurin tapoihin kunnioittavasti ja joustavasti, jos kulttuurista on saatu tietoa. Romanit eivät käytä terveyspalveluja yhtä yleisesti kuin valtaväestö. Aiemmin he ovat suhtautuneet terveydenhuollon palveluihin torjuvasti osittain tiedonpuutteen vuoksi. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 27.3.2001.)

Tiedottamalla terveyskeskuksissa osattaisiin ottaa tämä seikka huomioon ja joko informoida romanipotilasta aikataulujen tiukkuudesta tai varata hänelle pidempi potilas aika. Lääkkeitä määrätessä olisi hyvä tarkkaan kertoa, miten niitä nautitaan oikein. Etenkin vanhemmat romanit saattavat ottaa lääkkeitä epäsäännöllisesti eivätkä noudata annosteluohjeita. Lääkekuuri saatetaan lopettaa heti, kun oireet häviävät. Myös vanhoja tai toiselle määrättyjä lääkkeitä saatetaan käyttää. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 27.3.2001.)

Monet romanit kokevat sairaalaympäristön epämiellyttävänä ja pelottavana.

Epämiellyttävyyttä saattaa lisätä se, että sairaalassa romanit joutuvat eroon lähimmäisistään ja jäävät yksin keskelle vieraampaa kulttuuria. Omaiset ja ystävät tulevat katsomaan sairasta suurella joukolla, mikä voi hämmästyttää sairaalan henkilökuntaa. Sairaalaan saavutaan siitäkin huolimatta, että itse potilasta ei päästä katsomaan. Näin halutaan tukea omaisia ja osoittaa myötätuntoa. Jotta muut potilaat eivät häiriintyisi romanipotilaan monista vieraista, hänet sijoitetaan usein yhden tai kahden hengen huoneeseen. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 27.3.2001.)

Yleensä romanimiesten mielestä ei ole väliä, onko hoitaja nainen vai mies. Romaninaisesta sen sijaan on yleensä mieluisampaa, jos häntä tutkiva tai hoitava henkilö on nainen. Jos potilas tai lähiomainen toivoo, että vierailijat saavat jäädä huoneeseen hoitotoimenpiteen ajaksi, voi hoitaja toimia parhaaksi näkemällään tavalla. Toivottavaa olisi, että hoitaja ei muiden läsnä ollessa tiedustelisi esimerkiksi wc:ssä käyntiä tai vatsan toimintaan liittyviä

asioita. Eritteiden keräyspussit pitäisi sijoittaa niin, etteivät ne olisi näkyvillä. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 27.3.2001.)

Vanhuksesta saattaa joskus tuntua vaikealta syödä sairaalaruokaa. Vaikka tiedetäänkin, että sairaalan hygienia on hyvä, ei tieto silti aina poista epämiellyttäviä tunteita. Joissakin tapauksissa omaiset ovat halunneet tuoda kotona tehtyä ruokaa potilaalle. Joissakin sairaaloissa vanhuksen on sallittu käyttää omaa nimikkokuppiaan ja ruokailuvälineitään. Usein romanit eivät saa virallisista ohjeista selvää. Tämä vaikeuttaa lääkkeiden ottamista ja hoito-ohjeiden noudattamista. Kotiin lähtevälle tulisikin selkeästi kertoa hoito-ohjeet ja lääkkeiden annostelut. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 27.3.2001.)

Romanien heikko taloudellinen asema sekä huonot asunto-olosuhteet ovat heijastuneet ja heijastuvat vieläkin vanhemman ja keski-ikäisten romanien terveydentilaan. He ovat sairastaneet suhteellisesti enemmän kuin muu väestö ja heidän sairautensa ovat olleet vakavampia. Huonosta työllistymistilanteestaan johtuen he ovat heikommassa asemassa työterveydenhuollon suhteen ja näin ollen ennaltaehkäisevä hoitotyö puuttuu melkein kokonaan. Sairastuvuuteen liittyy myös elintavat: vähäinen liikunta ja ruokailutottumukset. Romanit eivät mielellään mene sairaalaan vaan sairastavat mieluummin kotona. (Suonoja & Lindberg 1999: 107.)

Kaikissa kulttuureissa suhtaudutaan erilalla sairauteen, terveyteen ja kuolemaan. Romanien ihmiskäsityksessä ihminen on ennen kaikkea osa perhettään, sukuaan ja sitä kautta yhteisöään. Romanit pitävät itseään terveenä, jos sairaus tai vamma ei vaikeuta heidän elämäänsä ratkaisevasti. Yleensä suku huolehtii itse sairaistaan tai vammaisistaan. He eivät mielellään sijoita perheenjäseniään laitoksiin. (Suonoja & Lindberg 1999: 107–108.)

Romanien mielestä hyvän hoitajan tunnusmerkkejä ovat: ammattitaito, yhteistyökyky ja ystävällisyys. Hoitaja tulee hyvin toimeen romanien kanssa olemalla lämmin ja avoin. Romanit toivovat, että heidän kulttuuritaustansa otetaan hoidossa huomioon. Näin ollen hoitajalla tulee olla perustiedot romanien kulttuurista ja tavoista. (Suonoja & Lindberg 1999: 108.)

Romanit eivät käytä terveystalvueluita yhtä yleisesti kuin valtaväestö käyttää. Aiemmin he jopa suhtautuivat torjuvasti terveydenhuollon tarjoamiin palveluihin. Monestikaan romani ei mielellään mene vastaanotolle yksin. Tällaisiin tilanteisiin on hyvä varautua. Mukana voi olla useampiakin saattajia, joista yksi toimii puhemiehenä. Sovituista ajoista tulisi kuitenkin pitää kiinni, sillä toisinaan voi käydä myös niin, että vastaanotolla haluttaisiin selvittää muidenkin sukulaisten vaivat. Nuoret eivät puhu sukupuolisuuteen liittyvistä asioista vanhempiensa kuullen eivätkä heidän kanssaan, tämän vuoksi kouluterveydenhuollolla on suuri rooli nuorten elämässä. Häveliäisyysäännöt eivät koske kouluterveydenhoitajaa ja näin ollen hän voi

keskustella romaninuoren kanssa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. (Suonoja & Lindberg 1999: 109.)

Romanin tullessa sairaalaan hän on yleensä jo siinä vaiheessa todella sairas. Laitos saatetaan kokea ahdistavana ja voidaan pelätä jopa tautien tarttumista. Romanit pitävät itsestään selvänä sitä, että sairasta sukulaista mennään katsomaan suurella joukolla, tämä saattaa aiheuttaa sairaalassa hämmästelyä. Potilaan luona on yleensä ainakin yksi läheinen. Näin sairaalle ihmiselle tulee sellainen olo, ettei hän ole yksin. Opetushallitus on julkaissut vuonna 1998 Romanit ja terveyspalvelut–oppaan. Yhteistyössä on ollut mukana romaniaisiin neuvottelukunta ja sosiaali- ja terveysministeriö. Opas tarjoaa tavallisimpia tilanteita joita terveydenhuollossa saattaa tulla vastaan. (Suonoja & Lindberg 1999: 109.)

Vaikka lapset ovat romanikulttuurissa haluttuja ja rakastettuja, raskaus ja synnytys ovat asioita, josta ei eri sukupolvien välillä puhuta. Raskautta peitellään ja raskauden aikana ja etenkin sen loppuvaiheessa nainen on hyvin vähän suoraan yhteydessä vanhempiinsa tai muihin vanhempiin ihmisiin. Yhteyttä voidaan ylläpitää puhelimitse. (Blomerus 2006: 12.)

Nykyään romaninaiset käyttävät neuvolapalveluita raskausaikanaan ja synnytykset tapahtuvat sairaaloissa. Nuoret miehet ovat ruvenneet osallistumaan jo odotusaikana lapsesta huolehtimiseen olemalla mukana neuvolakäynneillä ja jopa synnytyksessä. Lapset käytetään neuvolassa ja tarpeellisten rokotusten saamisesta huolehditaan. Neuvolassa ammatti-ihmisen kanssa voi puhua avoimesti raskauteen liittyvistä asioista, häveliäisyysäännöt eivät päde. (Blomerus 2006: 11.)

Raskaudenehkäisyynä on tavallisimmin kondomi tai kierukka. Ehkäisytablettien käyttö ei ole yleistä, koska kulttuuriin kuuluu tietynlainen epäsäännöllisyys ja kellonajoista piittaamattomuus ja näin ollen pillerit saattavat unohtua. Romanien parisuhteet ovat useimmiten pysyviä, ja nuoren tytön koskemattomuus on tärkeä asia. Koska romanilapset ja nuoret eivät saa kotoa ja vanhemmilta tietoa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, pitäisi heille antaa asiallista valistusta ja tietoa kaikissa niissä tilanteissa, joissa heitä terveydenhoidossa kohdataan. Kouluterveydenhoito ja neuvolat ovat erityisasemassa. Romanit haluavat ja tarvitsevat asiallista tietoa, ja ei-romanin sitä antaessa iällä tai sukupuolella ei ole merkitystä. (Tuppurainen 2001: 4309–4310.)

2.4 Puhtaus ja häveliäisyys

Kaikkialla maailmassa asuvia romaneja yhdistää ajattelutapa, joka perustuu puhtauden ja ei-puhtauden arvoille. Puhtaus ymmärretään paljon syvällisemmin kuin valtaväestön keskuudessa ja se ei tarkoita vain siisteyttä. Tavat ovat elämänohjeita, jotka liittyvät kaikkeen toimintaan astioiden ja ruokatavaroiden käsittelystä pyykinpesuun. Tämä liittyy myös vaatetukseen ja eri sukupolvien väliseen kanssakäymiseen. Säännöt perustuvat ihmisruumiin rituaaliseen puhtauteen. Ajatuksena on että, yläruumis on puhdas ja alaruumis epäpuhtas. Puhtauden ja epäpuhtauden ideologia perustuu naisen ruumiiseen ja hänen seksuaalisuutensa aiheuttamaan epäpuhtauteen. Tämä koskee erityisesti sukukypsässä iässä olevia naisia, joiden tulee jo noudattaa tarkoin rituaalisia puhtaussääntöjä vanhempien romanien ja erityisesti miesten läsnä ollessa. (Heire 2000: 19.)

Puhtaus rituaaleissa tulee olla erityisen tarkka ruokaan liittyvissä asioissa. Kokonaisuudessaan keittiö pidetään puhtaana konkreettisesti että rituaalisesti. Ruokaa tai ruokailuastioita ei koskaan lasketa tuolille tai lattialle, ei edes kaupasta tuotua ruokakassia. Jos ruokailuastia putoaa lattialle, se hävitetään. Juomavettä otettaessa se otetaan aina keittiötiloista, ei koskaan saniteettitiloista. Jos noudatetaan puhtaus sääntöjä tarkalleen; jos esimerkiksi lattialla ollut laukku laitetaan keittiön pöydälle, on pöytä hävitettävä ja tilalle hankitaan uusi pöytä. (Heire 2000: 20.)

Aikuinen romani ei koskaan saa mennä keittiöön vajaasti pukeutuneena. Herättyään hän pukeutuu ja pesee vielä kädet, sillä pukeutuessaan hän on koskenut housuihin, jotka ovat kehon alaosassa ja näin ollen rituaalisesti epäpuhtaita. (Heire 2000: 20.) Romaninainen ei voi synnytyksen jälkeen laittaa ruokaa eikä tiskata noin kuukauteen. Synnyttänyt nainen syö myös muista hiukan erillään, mutta kuitenkin keittiötiloissa. Tämä kaikki johtuu likaisuudesta jälkivuodon ajan. Romanin naisella on myös omat astiat, jotka pestään erillään muiden astioista ja lapsivuodeajan jälkeen hävitetään tai annetaan lasten leikkeihin. Näin ollen romanin naisella on tällöin apuna sisar, mies tai ystävä. Tämä aika antaa myös mahdollisuuden keskittyä täysin lepäämiseen ja vauvan hoitoon. (Heire 2000: 21.)

Häveliäisyys on käsitteenä hyvin monimuotoinen ja liittyy moniin arkipäivän asioihin puheessa ja käytöksessä. Keskusteluissa on monia aihealueita, joita häveliäisyystavat sitovat; seksuaalisuus, parisuhteet, seurustelu, raskaus, synnytys sekä ihmisruumiin fyysiset toiminnot ovat alueita joista ei eri sukupolvien välillä keskustella. Käytöksessä häveliäisyys näkyy mm. siinä, että pariskunnat eivät istu vierekkäin, eivätkä ole muutenkaan fyysisesti kosketuksissa toisiinsa vanhempien ihmisten läsnä ollessa. (Blomerus 2006: 11.)

Eri sukupuolta olevat nuoret ja vanhat eivät istu vierekkäin, eivätkä oleskele kahden kesken samassa huoneessa. Vanhempien ihmisten ollessa samassa huoneistossa tai tilassa nuoremmat aikuiset eivät käy siellä WC:ssä tai suihkussa. Pukeutumisessa häveliäisyys ilmenee vaatteiden mallien ja värien valinnoissa. (Blomerus 2006: 11.)

3 TYÖN TOTEUTUS

3.1 Aineiston keruu

Tutkimuksen menetelmällisiin valintoihin vaikuttaa tutkimuksen tarkoitus, mitä aiheesta halutaan tietää ja mikä on tutkittavan ilmiön luonne. Unkarissa tehdään samantyyppistä tutkimusta/opinnäytetyötä määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimuksen perusteella. Unkarissa on suurempi kohderyhmä ja mahdollisuus tutkia satojen romaninaisten elämää.

Suomessa romaneja on paljon vähemmän, joten otos tulee olemaan pienempi, ja siksi päädyttiin laadulliseen eli kvalitatiiviseen tutkimukseen. Tutkimus suoritettiin lomakehaastatteluna. Tutkimukseen osallistuneet ovat romaninaisia, iältään 28–41 -vuotiaita. Alkuperäisenä suunnitelmana oli saada vastauksia 16–30 -vuotiailta romaninaisilta, mutta tämän ikäryhmän naisilta ei kuitenkaan saatu vastauksia.

Tutkimuksen alkuvaiheessa otettiin yhteyttä Vantaan Romaniyhdistykseen (taustayhteisö), jonka kautta saatiin yhteyshenkilö. Hänen avulla voitaisiin tavoittaa romaninaisia jotka voisivat osallistua tutkimukseen. Yhteydenotot tehtiin puhelimitse. Lopullinen kohderyhmän tavoittaminen tapahtui sähköpostitse. Haastattelulomake lähetettiin yhteensä n. 30 romaninaiselle. Kohderyhmän tavoittaminen ja motivointi oli erittäin hankalaa. Lomakehaastatteluun vastasi viisi henkilöä.

Haastateltaviksi valitaan yleensä henkilöitä siksi, että he edustavat jotakin ryhmää. Tutkimuksen tarkoitus määrää tällaiset ryhmittymät, tässä tapauksessa vastaajat edustavat romaninaisia. Kun tutkimusta ryhdytään toteuttamaan, tulee kohderyhmään saada jollakin tavalla yhteys. Joissakin tapauksissa heidän osoitteensa voidaan saada Väestörekisterikeskuksesta ja heihin voidaan ottaa yhteyttä joko kirjeitse tai puhelimitse. Toinen vaihtoehto on kartoittaa mihin taustayhteisöön kohderyhmä kuuluu ja ottaa yhteyttä taustayhteisöön. Taustayhteisö saattaa suostua antamaan jäsentensä yhteystiedot tai ainakin ilmoittaa, että haastattelija on kiinnostunut haastattelusta esimerkiksi taustayhteisön tiloissa. Kun on kyse alaikäisistä, täytyy lisäksi saada huoltajan lupa. (Hirsjärvi & Hurme 2001: 83.)

Kvalitatiiviselle eli laadulliselle tutkimukselle on tunnusomaista, että tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, ja aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Ihmistä suositaan tiedon keruun instrumenttina. Tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittavan kanssa kuin mittausvälineillä hankittuun tietoon. Perusteluna tälle on näkemys, että ihminen on riittävän joustava sopeutumaan vaihteleviin tilanteisiin. Apuna täydentävän tiedon hankinnassa monet käyttävät myös lomakkeita ja testejä. Aineiston hankinnassa suositaan näin ollen metodeja, joissa tutkittavien ”ääni” ja näkökulmat pääsevät esille. Tällaisia metodeja ovat teemahaastattelu, osallistuva havainnointi, ryhmähaastattelut ja erilaisten dokumenttien ja tekstien diskursiiviset analyysit. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2002: 155.)

Kyselyyn suostumisessa näyttäisi olevan ainakin kolme motivoivaa tekijää. Vastajalle tarjoutuu mahdollisuus tuoda esiin mielipiteensä. Kysely tarjoaa kanavan tai foorumin, jonka kautta ihmisellä on mahdollisuus saada äänensä kuuluviin. Toisaalta halutaan kertoa omista kokemuksista. Kolmantena tekijänä on havaittu olevan se, että jos vastaaja on aikaisemmin osallistunut tieteelliseen tutkimukseen ja siitä on jäänyt hänelle hyvät kokemukset. (Aaltola & Valli 2001: 25–26.)

Kyselyä laadittaessa ei laadita yksityiskohtaista kysymysluetteloa, vaan teema-alueuuttelo. Tällöin teema-alueet edustavat teoreettisten pääkäsitteiden spesifioituja alakäsitteitä tai luokkia. Ne ovat siis yksityiskohtaisempia kuin ongelmat, varsin pelkistettyjä, iskusanamaisia luetteloita. Ne ovat niitä alueita, joihin kysymykset varsinaisesti kohdistuvat. Nämä ovat haastattelutilanteessa haastattelijan muistilistana ja tarpeellisena keskustelua ohjaavana kiintopisteenä. Tämän menetelmän luonteeseen kuuluu, että myös tutkittava, eikä vain tutkija toimii tarkentajana. Valittavien teema-alueiden tulisin olla niin väljiä, että moninainen rikkaus, joka tutkittavaan ilmiöön yleensä todellisuudessa sisältyy, tulisi myös mahdollisimman hyvin esille. (Hirsjärvi & Hurme 2001:66–67.)

3.2 Aineiston analyysi

Ennen varsinaista analysointia aineisto on saatettava sellaiseen muotoon, että analysoiminen on mahdollista. Yleensä aineisto litteroidaan, eli kirjoitetaan puhtaaksi. Aineiston sisällöllistä analyysia voi helpottaa tekemällä esimerkiksi käsittekartan, jonka etuna on visuaalisuus, kokonaisuuden hahmottuminen ja eri osien välisten suhteiden selkeys. (Metsämuuronen 2006: 122–125.)

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota usein käytetään laadullisen tutkimuksen analyysikeinona. Sisällönanalyysilla voidaan analysoida kirjoitettua ja suullista kommunikaatiota. Tämän avulla voidaan tarkastella asioiden ja tapahtumien merkityksiä, seurauksia ja yhteyksiä. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001: 21.) Tulkitessaan aineistoa tutkija ei tyydy ainoastaan näkyvässä olevan tiedon tarkasteluun, vaan pyrkii löytämään piirteitä, jotka eivät ole suoranaisesti tekstissä lausuttuna. Tulkinta on siis jokseenkin spekulatiivista. Tutkijalla on tietty näkökulma tutkittavaan asiaan ja hän tulkitsee aineistoa tästä näkökulmasta. Haastatteluaineistoihin perustuvissa tutkimuksissa ja kvalitatiivisesti suuntautuneissa analyyseissa tutkijan pyrkimyksenä on päätyä onnistuneisiin tulkintoihin. (Hirsjärvi & Hurme 2001: 137, 151.)

Eskola ja Suoranta (1996) esittävät, että haastatteluaineiston analyysin voi tehdä ainakin kolmella tavalla. Yksi tapa on purkaa aineisto ja edetä suoraan analyysiin enemmän tai vähemmän tutkijan intuitioon luottaen. Toinen vaihtoehto on aineiston purku, jonka jälkeen se koodataan ja siitä edetään analyysiin. Kolmas vaihtoehto on yhdistää purkamis- ja koodaamisvaiheet ja siirtyä analyysiin. (Hirsjärvi & Hurme 2001: 136.)

Sisällönanalyysissa on kaksi vaihtoehtoa, induktiivinen eli aineistolähtöinen ja deduktiivinen eli teorialähtöinen lähestymistapa. (Janhonen & Nikkonen 2003: 24.) Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa ensimmäinen vaihe on pelkistäminen. Tällä tarkoitetaan, että aineistolle esitetään tutkimustehtävän mukaisia kysymyksiä. Tämän jälkeen aineisto ryhmitellään. Aineiston ryhmittelyssä etsitään pelkistettyjen ilmaisujen erilaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Samaa tarkoittavat ilmaisut yhdistetään samaksi luokaksi ja annetaan sille sen sisältöä kuvaava nimi. Ryhmittelyssä voidaan käyttää tulkintaa. Näiden vaiheiden jälkeen tapahtuu aineiston abstrahointi, jossa yhdistetään samansisältöisiä luokkia, jolloin muodostuu yläluokkia. (Janhonen & Nikkonen 2003: 26–29.)

Aineiston analyysi aloitettiin heti aineiston keruun jälkeen. Aina kun vastauksia tuli, vastaukset purettiin käyttäen vastaajaan sidottua värikoodausta. Koodaus värien mukaan helpotti hahmottamaan tietyn vastaajan vastauksia eri kategorioissa. Vastausten tultua aineistoa käytiin läpi useaan kertaan, jotta siitä saatiin kokonaiskuva. Tämän jälkeen alkoi varsinainen aineiston työstäminen.

Aineiston analyysi perustui ilmisältöihin, jossa aineisto on jaettu analyysiyksiköiksi ja näitä on tarkasteltu suhteessa tutkittavaan ilmiöön. Tutkimus eteni aineistolähtöisesti eli induktiivisesti, analyysiyksiköksi muodostuivat lausumat. Kategoriat muodostuivat kysymysten perusteella (liite 1). Analyysiyksikön valintaan vaikutti vastauksissa valmiiksi ollut lyhyt ja melko pelkistetty rakenne. Värikoodauksen jälkeen aloitettiin ryhmittelyn kautta erilaisuuksien ja yhtäläisyyksien etsiminen.

3.3 Eettisyys ja luotettavuus

Varsinaisesti erillistä tutkimusetiikkaa ei siinä mielessä ole, etteivätkö tutkijaa koskisi samat eettiset kysymykset kuin muutakin yhteiskuntaa. Kuitenkin tutkimusetiikkaa pidetään erillisenä sillä perusteella, että tietyt eettiset ongelmat ja niiden ratkaisut toteutuvat ainoastaan tieteellisessä tutkimuksessa. Eettisten ratkaisujen merkitys on erityisen tärkeä silloin kun tutkitaan inhimillistä toimintaa ja käytetään ihmisiä tietolähteinä. (Leino-Kilpi & Välimäki 2003: 285–286.)

Tutkimuksen teon periaatteellisena lähtökohtana on aina luottamuksellisuus. Opinnäytetyön tekijöiden on tärkeä muistaa olevansa ensisijaisesti tieteellisen tiedon tuottaja ja pysyä roolissaan. (Mäkinen 2006: 148.) Tärkeitä osia laadullista tutkimusta ovat myös kyselyyn osallistuvan vapaaehtoisuus ja henkilöllisyyden suojaaminen. Tutkimushenkilön tulee olla myös vapaa pakotuksesta sekä tutkittavan on oltava kykenevä tekemään rationaalisia ja kypsiä arviointeja. Tätä ehtoa noudatettaessa, se rajaa ulkopuolelle lapset. (Hirsjärvi & Hurme 2001: 27.) Tutkimusta tehtäessä on tärkeää, ettei tutkija tutkimuksellaan vahingoita tiedonantajaa. Tiedonantajat eivät välttämättä hyödy tutkimuksesta, mutta parhaimmillaan tutkimus voi olla edistämässä heidän tietoisuuttaan tutkittavasta asiasta. (Janhonen & Nikkonen 2003: 39.)

Vaikka kyselyyn vastanneita olisi pienehkö määrä, tämä ei silti merkitse sitä, että aineistoa olisi vähän. Yleensä kaikkea materiaalia ei ole tarpeen analysoida, eikä kaikissa tapauksissa yksinkertaisesti pysty hyödyntämään kaikkea keräämäänsä. Aineiston runsaus ja elämänläheisyys tekee analyysivaiheen mielenkiintoiseksi ja haastavaksi mutta samalla ongelmalliseksi ja työlääksi. Analysointitapaa on syytä miettiä jo aineistoa kerättäessä. Jos analyysitapa on harkittu ennalta, sitä voidaan käyttää ohjenuorana haastattelua ja sen purkamista suunniteltaessa. (Hirsjärvi & Hurme 2001: 135.)

Kvalitatiivisissa tutkimuksissa reliabelius ja validius ovat saaneet erilaisia tulkintoja. Termistö saatetaan kytkeä kvantitatiiviseen tutkimukseen, jonka piirissä nämä käsitteet ovat syntyneetkin ja niiden käyttöä pyritään välttämään. Tapaustutkimuksen tekijä voi aiheellisesti ajatella, että kaikki ihmistä ja kulttuuria koskevat kuvaukset ovat ainutlaatuisia, ei ole olemassa kahta samanlaista tapausta, joten perinteiset luotettavuuden ja pätevyyden arvioinnit eivät tule kysymykseen. (Hirsjärvi, Hurme & Sajavaara 2002: 214–215.)

Ydinasioita laadullisessa tutkimuksessa ovat henkilöiden, paikkojen ja tapahtumien kuvaukset. Validius tässä merkitsee kuvauksen ja siihen liitettyjen selitysten ja tulkintojen yhteensopivuutta. Tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Aineiston tuottamisen olosuhteet olisi kerrottava selvästi ja totuudenmukaisesti. Esimerkiksi haastattelututkimuksessa kerrotaan olosuhteista ja paikoista,

joissa aineistot kerättiin. Laadullisessa aineiston analyysissä on keskeistä luokittelujen tekeminen. Lukijan tulisi tietää luokittelun syntymisen alkujuuret ja luokittelujen perusteet. Tulosten tulkinnessa, joka vaatii tutkijalta kykyä punnita vastauksia ja saattaa niitä myös teoreettisen tarkastelun tasolle, pätee sama tarkkuuden vaatimus. On kerrottava, millä perusteella tutkija esittää tulkintoja, mihin hän päätelmänsä perustaa. (Hirsjärvi, Hurme & Sajavaara 2002: 214–215.)

4 TULOKSET

4.1 Romanius

Lomakehaastatteluun vastasi yhteensä viisi romaninaista, jotka ovat iältään 28–41 -vuotiaita. Suurimmalle osalle vastanneista romanius merkitsi perinteitä, he tunsivat ylpeyttä omasta taustastaan ja romanien historiasta, sekä tunsivat romaniuden olevan vahva osa omaa identiteettiä. Yksi vastanneista kertoi, ettei romanius vaikuta hänen elämäänsä millään tavalla.

Valtaväestöstä he tunsivat eroavansa tapakulttuurin, kielen ja pukeutumisen vuoksi, jotka ovat säilyneet kiertelevästä elämäntyylistä huolimatta. He tunsivat myös olevansa vilkkaampia ja sosiaalisilta taidoiltaan erinomaisia. Yksi mainitsi valtaväestön romaneihin kohdistamat ennakkoluulot.

Yksi vastanneista tunsu, että suurimmaksi osaksi valtaväestön edustajat ovat kohdelleet häntä hyvin tai tasavertaisesti, mutta neljä vastaajaa tunsu kohdanneensa ennakkoluuloja ja kielteisyyttä ja että pelkkä romaninaisen asun kantaminen aiheuttaa negatiivisen vastaanoton. Vastaajat kokivat kohtelunsa loukkaavana, epäinhimillisenä ja pahaa mieltä aiheuttavana. Yksi vastaaja kertoi saaneensa osakseen miltei aina syrjintää, jonka vuoksi hän ei missään tilanteessa haluakaan korostaa romaniuttaan.

Kyselyyn vastanneista valtaosa kertoi romaninaisen muuttuneen. Vastanneet vertasivat itseään omaan äitiinsä ja muihin suvun vanhempiin romaninaisiin. He kertoivat saaneensa kotoa perinteisen romanikasvatuksen ja että suurin muutos nykyajan romaninaisissa on tapahtunut työelämään tulona ja positiivisempänä suhtautumisena koulutukseen. Yksi vastaajista toi esille vanhemman sukupolven terveysongelmat, jotka johtuvat fyysisesti ja henkisesti raskaasta elämästä. Näistä ei nykyajan romaninainen niinkään kärsi. Mutta he mainitsivat romaninaisen elämän yhä olevan raskasta. Yksi kertoi että nykyisukupolvi ei enää

samalla tavalla pidä yhteyttä muihin romaneihin, vaan että nykyään ollaan itsekkäämpiä, ettei ajatella kuin aivan lähimpiä ihmisiä oman itsen lisäksi. Kyselyyn vastanneet kertoivat myös kielen ja tapojen osaamisen muuttuneen. Yksi vastanneista oli sitä mieltä, ettei muutosta ole juurikaan tapahtunut.

Vastauksista selvisi, että jos romanien tapoja ei noudata, saa muilta romaneita usein osakseen paheksuntaa. Romaninaiset osoittavat paheksuntaa helpommin kuin romanimiehet. Vastanneet kertoivat naisilla olevan enemmän velvollisuuksia ja vaatimuksia kuin miehillä. Yksi vastanneista kertoi kohdanneensa kateutta muissa romaneissa valitsemansa elämän vuoksi; hän oli halunnut kouluttautua ja lähti mukaan työelämään, eikä kanna perinteistä romaninaisen asua.

” Vuosien saatossa on tullut aika lailla negatiivista vastaanottoa muutamilta romaneilta ja etenkin parilta naiselta. On edelleen jonkin verran kateutta siitä, että olen valinnut tämän ’suomalaisen’ tien niin koulutuksellisesti, ammatillisesti, harrastuksellisesti kuin pukeutumisesta lähtien”.

Suurimmalla osalla haastatelluista oli lapsia ja he sanoivat haluavansa opettaa lapsille romanikulttuuria ja toivoivat lastensa noudattavan romanien tapoja, joista tärkeimmäksi vastaajat kokivat vanhempien ihmisten kunnioittamisen sekä puhtaussäädökset. Vaatetuksellisesti he kertoivat antavansa lapsilleen valinnanvapauden. Yksi vastanneista sanoi toivovansa, etteivät hänen lapsensa valitsisi romaninaisen perinteistä asua, mutta toivoi heidän silti pukeutuvan yhteisölle kuuluvalla häveliäällä tavalla.

Yhtä lukuun ottamatta kaikki vastanneet tunsivat elämänsä romaninaisena olevan hyvää, rikasta ja mieleistä. Valtaosa vastanneista kirjoitti, että heidän mielestään valtaväestön naisen osa on helpompi kuin romaninaisen. Etenkin työelämässä olevat kertoivat joutuvansa tekemään moninkertaisen työn todistaakseen olevansa yhtä hyvä kuin valtaväestöön kuuluvat työntekijät. Vastanneet kuitenkin totesivat, että valtaväestön naisillakin on omat ongelmansa ja murheensa.

Valtaväestön naiseudesta ja oikeuksista vastanneet kertoivat toivovansa omalle kohdalleen eniten tasavertaisuutta parisuhteeseen, sekä mahdollisuutta puhua asioista vapaammin ja että osaamista arvostettaisiin. Romanien keskuudessa koulutus ja työelämässä oleminen merkitsee liiallista valtaväestön tapojen omaksumista. Yksi vastanneista ei haluaisi valtaväestön naiseudesta mitään. Puolet vastanneista tunsivat romanimiesten rajoittavan romaninaisten oikeuksia määräämällä kaikesta parisuhteesta ja että nainen vain hoitaa lapsia ja kotia vailla muuta elämää. Toinen puoli vastanneista koki olevansa tasavertainen parisuhteessaan ja ettei romanimies rajoita romaninaisen elämää.

Romaniyhteisön tunnettiin voimakkaasti rajoittavan romaninaisen elämää ja oikeuksia. He kokivat että muut romanit syrjivät joukossaan poikkeavasti käyttäytyvää ja hänet saatetaan sulkea yhteisön ulkopuolelle, jolloin sosiaaliset kontaktit vähenevät, eikä asemaa romaniyhteisössä enää ole, tai asema pienenee. Vastajaat kokivat perinteisen romaninaisen roolin olevan toivottavin; naisen tulisi mennä naimisiin, saada lapsia ja hoitaa kotia. Yksi vastanneista sanoi elävänsä omaa elämäänsä välittämättä muiden mielipiteistä. Poikkeava seksuaalisuus mainittiin syynä voimakkaaseen oman yhteisön syrjintään.

Vastanneilla oli erilaiset kotitaustat, kaksi vastaajaa oli kasvanut perinteisessä romaniperheessä, loput kasvattilapsina suomalaisessa perheessä tai perheessä jossa toinen vanhempi oli romani ja toinen valtaväestön edustaja. Romaniperheissä kasvaneet näkivät äitinsä esikuvana, eivät kuitenkaan halunneet samanlaista elämää kuin omalla äidillä, vaan enemmän itsenäisyyttä. Äidiltä opittiin vastuunottoa ja periksi antamattomuutta. Omissa perheissään roolit jakautuivat perinteisesti kahdella vastanneista, muut elävät mielestään tasavertaista parisuhdetta, joissa esimerkiksi kotityöt hoidetaan tasapuolisesti äidin, isän ja lasten kesken.

Kaksi vastanneista on tai oli ollut aviossa romanimiehen kanssa. Kaikki vastaajat joilla on lapsia, kokivat lasten syntymän parhaaksi asiaksi elämässään. Kaikki vastanneet joilla oli lapsia, olivat synnyttäneet sairaalassa. Romaninaisen raskausaika poikkeaa valtaväestön odotusajasta niin, että raskauden loppuaikana ei näyttäydytä vanhemmille romaneille. Lapsen syntymän jälkeinen kuukausi on aikaa jolloin äiti ei mene keittiöön eikä valmista ruokaa. Isovanhemmille lapsi esitellään vasta lapsivuodekuukauden jälkeen.

4.2 Terveyspalveluiden käyttö

Liki puolet vastanneista oli sitä mieltä, ettei romanien terveyspalveluiden käyttö eroa mitenkään valtaväestön terveyspalveluiden käytöstä. Muut vastanneet taas olivat sitä mieltä että romanit menevät lääkäriin vasta viime hetkellä kun kotikonstit eivät tepsivät. Jotkut romaninaiset käyttävät neuvolapalveluita harvemmin kuin valtaväestön naiset ja kaikki romanit eivät edes ole selvillä kaikista mahdollisista terveyspalveluiden mahdollisuuksista, joka etenkin vanhemmalla romaniväestöllä johtuu osittain puutteellisesta lukutaidosta ja siitä että on totuttu tulemaan toimeen omin neuvoin.

Yksi vastaajista oli sitä mieltä, ettei romanien hätää oteta todesta ja että heistä halutaan päästä eroon nopeasti, jos he hakeutuvat terveyspalveluiden piiriin. Kaikki vastanneet kertoivat itse käyttävänsä kaikkia mahdollisia terveydenhuoltopalveluita, myös yksityisiä. He ovat kokeneet saaneensa vaihtelevasti sekä hyvää että huonoa palvelua terveydenhuollon ammattilaisilta.

Suurin osa vastanneista koki sairaalassa potilaana oloaikansa negatiivisena tai hieman pelottavana ja vakavassa sairastapauksessa perheen ja suvun läsnäolo tuntuu rauhoittavalta ja turvalliselta, etenkin romaniyhteisön vanhuksille ja lapsille suvun paikallaolo on tärkeää. Osa vastaajista ei halunnut sairaalaan mukaan muita kuin yhden läheisen henkilön. Yhtä lukuun ottamatta kaikki vastanneet olivat sitä mieltä, että terveyspalveluissa otetaan tarpeeksi hyvin huomioon romanipotilaat kulttuuritaustoineen, ainoastaan saattohoidon toteutuksessa toivottiin enemmän henkilökunnan paneutumista romanien kulttuuritaustaan ja tapoihin. Osa oli sitä mieltä, että potilaiden pitäisi tarkistella myös omaa käytöstään. Kenelläkään tutkimukseen osallistuneella ei ollut hoitoa vaativaa pitkäaikaissairautta.

Kaikki vastaajat sanoivat pitävänsä terveyttä arvossa ja huolehtivansa omasta terveydestään. Sairastuessaan he haluavat hoitaa vaivan heti. Ajatukset kuolemasta jakaantuivat, osa pelkäsi kuolemaa, osa hyväksyi sen osana elämää, se on asia jonka jokainen meistä joskus kohtaa.

Kyselyyn vastanneet hoitavat omaa terveyttään syömällä terveellisesti ja liikkumalla monipuolisesti. Yhtä vastaajaa lukuun ottamatta kaikki olivat saaneet terveyskasvatusta sekä kotona että koulussa. Yksi vastaaja oli sitä mieltä, etteivät lääkärit ja hoitohenkilökunta kerro kaikista mahdollisista hoitomuodoista, vaan tietoa tulee etsiä myös itse. Yksi vastanneista kertoi joskus jättäneensä terveydenhuollon palveluita käyttämättä romaniutensa tähden.

5 POHDINTA

5.1 Johtopäätökset

Tarkoituksena oli haastatella Suomen nuoria romaninaisia, alkuperäinen kohderyhmä olisi ollut ikävuosien 16 ja 30 välillä. Haastateltavien löytäminen oli todella vaikeaa. Otettiin yhteyttä eri romaniyhdistyksiin ja kaikkialla oltiin kiinnostuneita työn aiheesta, siihen suhtauduttiin myönteisesti ja oltiin tyytyväisiä, että haluttiin tehdä romanien kulttuuria sekä tapoja valottava päättötyö. Innosta huolimatta jostain syystä haastatteluun ei haluttu osallistua. Osalta tavoitetuista ihmisistä saatiin lupaus kaavakkeen palautuksesta, mutta niitä ei silti koskaan palautettu.

Nuorilla romaninAISilla vastaamattomuuteen saattavat vaikuttaa esimerkiksi vanhemmat, pitääkö nuoren romanin kysyä lupaa vanhemmiltaan osallistua kyselyyn? Vaikuttaako romani aviomies vaimonsa vapauteen vastata? Voiko yhteisön painostus pelottaa yksilöitä, eivätkä he uskalla kertoa omia mielipiteitään? Kun haastattelijat ovat valtaväestön edustajia,

aiheuttaako se epäluottamusta haastateltavien taholta? Ehkä pelätään tuoda julki negatiivisia mielipiteitä, sillä ne voisivat tuoda työhön romaneihin kohdistuvan negatiivisen sävyn.

Tulosten perusteella suurimmat muutokset romaninaisten elämässä on tapahtunut koulutuksen ja työelämän alueella, kun taas romanien kulttuuri ja tavat ovat säilyneet voimakkaina, lähes ennallaan. Romanikieli on ainoa katoava osa kulttuuria. Nykyajan nuoret romanit lähtevät entistä useammin kouluttautumaan ja mukaan työelämään, mutta kokevat näin tehdessään paineita oman yhteisönsä taholta. Kouluttautuminen ja työnteko katsotaan liialliseksi valtaväestöön sulautumiseksi.

Vastauksista selvisi, että tapojen ja perinteiden noudattaminen on tärkeää ja niistä poikkeaminen aiheuttaa muun yhteisön paheksuntaa ja jopa sulkemista yhteisön ulkopuolelle. Jännittäväksi havainnoksi muodostuikin se, että romanit jotka tuntevat erilaisuutensa vuoksi olonsa yhteiskunnassamme syrjityksi, syrjivät itse joukossaan olevia poikkeavasti käyttäytyviä. Vastanneiden naisten mielestä naisilla on romaniyhteisössä enemmän vaatimuksia ja velvollisuuksia kuin miehillä. Naisille kuuluu yhä perinteinen rooli kodin hoitajana ja lasten kasvattajana. Tulokset kertovat myös, että kasvatuksellisesti yhä arvostetaan kauniita kunnioittavia käytöstapoja, oman kulttuurin tiedostamista ja erikoispiirteitä romaneille tärkeitä puhtaussäädöksiä. Vastausten tulkinnan mukaan äidit toivovat lapsilleen suurempaa valinnanvapautta toteuttaa oman elämänsä haluamallaan tavalla.

Tämän päivän romaninainen on sitä mieltä, että valtaväestön naisen osa on helpompi ja että he itse joutuvat tekemään moninkertaisen työn todistaakseen ammattitaitonsa työelämässä. Romaninainen haluaisi enemmän tasavertaisuutta parisuhteeseen ja että voisi puhua asioista vapaammin. Romaninaisen elämää ja oikeuksia rajoittavaksi tekijäksi koettiin romanimiehet ja romaniyhteisö. Kollektiivisuus on periaatteessa positiivinen asia, mutta yhteisön liiallinen sulkeutuneisuus voi kääntyä sitä itseään vastaan esimerkiksi muutoshaluttomuutena. Havaintojen perusteella romanit elävät tietyllä tavalla menneessä ajassa, kun puhutaan naisen oikeuksista ja yksilönvapaudesta. Jokaisella ihmisellä tulisi olla valinnanvapaus päättää omasta elämästään, kulttuuria ja tapoja voi silti kunnioittaa. Oma elämää koskevia päätöksiä tulisi voida tehdä pelkäämättä paheksuntaa tai oman yhteisön hyljeksintää. Romanien halutessa tasavertaisuutta suhteessa valtaväestöön, vaaditaan heiltä joustavuutta yli yhteisön rajojen.

Vastaukset terveydenhuollon kysymysten osalta eivät poikke huomattavasti valtaväestön käyttäytymisestä, valtaväestön edustajissakin on henkilöitä jotka hakeutuvat terveydenhoidon piiriin vasta viime hetkellä, eivätkä käytä kaikkia saatavilla olevia palveluita. Poikkeuksena voidaan mainita romanien vähäisempi neuvolapalveluiden käyttö. Mahdollinen syy tähän voi

pohjautua romanien häveliäisyys perinteisiin, raskausaika ja synnyttäminen ovat perheen sisäinen asia. Lapsivuodeaikana romaninainen ei osallistu kotitöihin, vaan ne hoitaa aviomies tai joku naispuolinen sukulainen. Tämä suo äidille mahdollisuuden keskittyä vauvan ja itsensä hoitoon. Tämä voisi olla hyvä käytäntö sovellettavaksi myös valtaväestön keskuudessa, jossa korostetaan joskus liikaakin yksin selviytymistä ja avun pyytäminen koetaan ja voidaan myös tulkita jonkinlaisena heikkoutena.

Terveystieteiden ammattilaisten keskuudessa on tiedossa romanien perheen ja suvun läsnäolon tärkeys sairauden kohdatessa. Tätä pyritään kunnioittamaan mahdollisuuksien mukaan. Vastanneiden mielestä lähinnä tarve ilmenee silloin kun potilaana on lapsi tai vanhus. Vastanneet itse halusivat enemmän yksityisyyttä ja täten kävivät lääkärissä yksin tai lähimmän ihmisen kanssa. Vastanneet eivät varsinaisesti toivoneet parannusta terveyspalveluihin romanien osalta. He olivat kokeneet hyvää ja huonoa palvelua samassa määrin kuin valtaväestökin. Vastauksissa mainittiin saattohoidon toteuttaminen romanikulttuuri huomioon ottaen. Asiasta olisi kaivattu syvällisempää tietoa. Tämä tieto olisi ollut hyödyksi romanien hoidossa.

Vastaaajien käsitykset omasta terveydestä ja sen hoidosta ovat samanlaisia kuin valtaväestölläkin. Kuolemaan suhtaudutaan vaihtelevasti, toiset pelkäävät ja toiset ovat hyväksyneet sen asiana, joka kuuluu jokaisen elämään. Vastanneet ovat saaneet terveyskasvatusta sekä kotona että koulussa. Vastausten kerronnallisuuden vähyden vuoksi, ei voitu vertailla kotona saadun terveyskasvatuksen sisältöä valtaväestön kotiterveyskasvatukseen.

Yksi vastanneista oli sitä mieltä, ettei ollut saanut tarpeeksi tietoa eri hoitomuodoista. Ei tiedetä tarkoittiko vastaaja vaihtoehtoisia hoitomuotoja vai hoitomuotoja yleensä. Täten ei pystytty arvioimaan johtuuko tiedonannon puute vastaajan romanitaustasta. Jos kyse oli vaihtoehtoisista hoitomuodoista, on niistä kenen tahansa vaikea saada tietoa ”koululääketieteen” vallitessa. Yksi vastannut kertoo jättäneensä käyttämättä terveydenhuollon palveluita romanitaustansa vuoksi.

Ikäjakauman ollessa 28–41 vuotta, pohdittiin myös sukupolvien välisiä vastuseroja. Pohdittiin myös nuorimman ja vanhimman vastaajan mahdollisia vastuseroja, joita ei kuitenkaan ikäerosta huolimatta kovinkaan paljon tullut esiin. Otos on pieni, joten ei ole välttämättä yleistettävissä.

Saadut vastaukset noudattelivat pitkälti teoriaosuudessa esiteltyä tietoa, varsinkin vastaukset liittyen perheeseen, tapoihin ja yhteisöön. Teoriaosuudessa käytiin läpi myös terveydenhuoltoa ja tulokset tämän suhteen olivat myös samansuuntaiset. Teoriaosuudessa

käytiin läpi romanien historiaa, johon tulee olla tutustunut, jotta ymmärtää heidän kulttuurissaan vielä tänäkin päivänä esiintyviä erityispiirteitä.

Kehyskysymykset pyrittiin asettelemaan siten, että kysymykset olisivat neutraaleja ja niihin voisi helposti vastata. Ajankäyttöä oli myös mietitty, ettei lomakkeeseen kuluisi kohtuuttoman paljon aikaa, sillä kuitenkin vastaaminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja on kohtuutonta, jos lomake on liian työläs. Kuitenkin kysymyksiin oli vastattu melko lyhyesti ja suurin osa vastanneista oli jopa vältellyt kerronnallisuutta. Tätä myös erikseen pyydettiin viimeisessä kohdassa.

Mediassa on käyty keskustelua, jossa romanit itse ovat tuoneet julki haluaan integroitua valtaväestöön säilyttäen kuitenkin omat perinteensä ja tapansa. Tämä on kuitenkin ristiriidassa työn aikana saatujen kokemusten kanssa. Kiinnostusta opinnäytetyötä kohtaan oli aluksi paljon, mutta vastaajien määrä jäi kuitenkin pieneksi. Kyselyistä huolimatta syyt vastaamattomuuteen eivät selvinneet. Jotta valtaväestö ja romanit voivat tulevaisuudessa olla ja elää rinta rinnan, tulee toiminnan olla vastavuoroista. Molemmat joutuvat antamaan jotakin, jotta yhteistyö toimisi.

5.2 Työn eettisyys ja luotettavuus

Työssä on ollut se ajatus, että tutkittavien antama tieto rikastuttaisi valtaväestön tietoutta romanikulttuurista ja voisi omalta osaltaan toimia tiedon välittäjänä. Työtä tehdessä pohdittiin paljonkin sitä, ettei tutkittavien anonyymiasemaa vahingoiteta millään tavalla. Tämä on tuotu esille myös otettaessa yhteyttä tutkittaviin.

Alun perin tarkoituksena oli haastatella romaninaisia joko yksilö- tai ryhmähaastatteluna. Haastatteluun ei kuitenkaan kukaan suostunut. Olosuhteista johtuen vastaukset saatiin sähköpostitse. Tämä laskee opinnäytetyön tulosten luotettavuutta, koska ei voida olla varmoja siitä, kuka on todellisuudessa kyselyyn vastannut.

Työtä lähdettiin tekemään tavoitteena saada paljon uutta tietoa tämän päivän nuorista romaninaisista ja heidän elämästään. Kuitenkin vaikeudet matkan varrella supistivat työtä ja haluttuun lopputulokseen ei päästy. Toisaalta tästä on jonkun hyvä jatkaa ja lähteä tutkimaan asiaa vaikka romanipoikien- ja miesten näkökulmasta, jos sitä kautta pääsisi myös lähemmäs naisia? Mielenkiintoista olisi myös jatkaa tutkimusta nuorista romaninaisista ja heidän seksuaalisuudestaan.

Romanien elämää on tutkittu melko vähän, joka voi osaltaan vaikuttaa siihen, ettei kysymyksiin ole osattu vastata laajemmin. Jatkossa olisi tärkeää saada haastattelu, jossa voitaisiin esittää tarvittaessa lisäkysymyksiä. Pohdittiin myös romaninuorten lisääntyvää

koulutusta ja miten se vaikuttaa tulevaisuudessa romaniyhteisön avoimuuteen. Ehkä seuraavaa romanisukupolvea olisi helpompi haastatella ja ehkä he tuntevat olevansa vapaampia vastaamaan kysymyksiin. Työtä voivat jatkossa hyödyntää romaanikulttuurista kiinnostuneet sekä sosiaali- ja terveydenhuollonalan opiskelijat että jo alalla työskentelevät. Työstä saa laajan käsityksen romanien elämästä ja heidän tavoistaan.

LÄHTEET

- Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin osa I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Blomerus, S. 2006. Romanilapsi kotona, päivähoitossa ja koulussa. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala. Vantaan kaupunki
- Grönfors, M. 1981. Suomen mustalaiskansa. Juva. WSOY:n graafiset painokset.
- Heire, H. Lähihoitajiksi opiskelevien romanien käsityksiä terveydestä. 2000. Pro Gradu. Hoitotieteen laitos. Kuopion Yliopisto.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2002. Tutki ja kirjoita. Tammi. Helsinki.
- Jaakkola, M. 2005. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003. Työpoliittinen tutkimus. Työministeriö/Opetusministeriö.
- Janhonen, S. & Nikkonen, M. toim. 2003. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. WSOY. Juva.
- Kupiainen, J. & Sevänen, E. (toim.) 1996. Kulttuuritutkimus, johdanto. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Latvala, E. & Vanhanen-Nuutinen, L. 2001. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: sisällönanalyysi. Teoksessa S. Janhonen & M. Nikkonen (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Juva: WSOY.
- Laurean opinnäytetyöohjeisto. 01.10.2007
<http://www.laurea.fi/net/fi/OppaatOhjeetEsiteet/OpinnaytetyoohjeistoLaurea.pdf>
- Lehtonen, H. 1990. Yhteisö. Gummerus. Jyväskylä
- Leino-Kilpi, H & Välimäki, M. 2003. Etiikka hoitotyössä. WSOY. Juva
- Liebkind, K. (toim.) 2001. Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Gaudeamus. Tampere.
- Markkanen, A. 2003. Luonnollisesti. Etnografinen tutkimus romaninaisten elämäntilasta. Joensuun Yliopisto.
- Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa J. Metsämuuronen (toim.). Laadullisen tutkimuksen käsikirja. 1. painos. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Tammi. Gummerus Kirjapaino Oy. Vaajakoski
- Ollikainen, M. 1995. Vankkurikansan perilliset. Romanit, Euroopan unohdettu vähemmistö. Yliopistopaino. Helsinki
- Puuronen, A & Välimaa, R.(toim.). 2001. Nuori ruumis. Gaudeamus. Helsinki
- Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 27.3. 2001.
<http://www.stm.fi/suomi/tao/julkaisut/omakieli/romanit.htm> (Viitattu 15.03.2008)

Suonoja, K & Lindberg, V. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 1999:9. Romanipolitiikan strategiat.

Tuppurainen, M. Millaista on seksuaalisuus eri kulttuureissa? . Lääkärilehti 2001;56(42):4309-4310. http://nelli.laurea.fi:2056/ltk/ltk.koti?p_haku=romanit. Lääkärin tietokannat (Viitattu 19.02.2008)

Viljanen–Saira, A-M & Nikkinen, R. 1986. Suomen mustalaisten kulttuuri. Teoksessa Kultaiset korvarenkaat–Mustalaisten kulttuuri ja käsityöt. Otava. Helsinki.

LIITTEET

Liite 1

IKÄ _____

1. Romanius

Mitä sinulle merkitsee romanius?

Miten koet sen poikkeavan valtaväestöstä?

Millainen on ollut vastaanotto valtaväestöltä erilaisissa tilanteissa?

Jos negatiivista vastaanottoa, miltä reaktiot ovat tuntuneet?

Miten romaninainen on muuttunut? Jos vertaat vaikka omaan

äitiin tai suvun muihin naisiin?

Jos et noudata kaikkia tapoja/sääntöjä, miten oma yhteisö suhtautuu?

Onko naisten ja miesten suhtautuminen erilaista?

Onko sinulla lapsia? Jos on, mitä haluat välittää romanikulttuurista omille lapsillesi?

Annatko heille täyden valinnan vapauden?

2. Romaninainen

Millaisena koet elämän romaninaisena?

Miten koet sen eroavan valtaväestöön kuuluvan naisen elämästä?

Mitä haluaisit valtaväestön naiseudesta/oikeuksista ja mitä ehdottomasti et haluaisi?

Rajoittaako romanimies mielestäsi romaninaisen naiseutta/oikeuksia, miten?

Rajoittaako romani yhteisö mielestäsi romaninaisen naiseutta/oikeuksia, miten?

Miten oma äiti/kasvatus on vaikuttanut sinuun naisena?

Miten omassa perheessäsi jakautuvat naisen/miehen/lasten roolit?

Oletko aviossa romanimiehen kanssa?

Millainen on roolisi vaimona/äitinä?

Miten koit lasten syntymän?

Synnytitkö sairaalassa?

Mitä tapoja liittyy synnytykseen/lapsivuodeaikaan, millaisena sen koit?

3. Terveystenhoito

Eroaako mielestäsi romanien terveystalveluiden käyttö valtaväestön terveystalveluiden käytöstä?

Miten tämä ilmenee ja miksi jos vastasit myöntävästi?

Millaisia palveluita itse käytät?

Kunnallinen, yksityissektori, neuvolapalvelut, hammaslääkäripalvelut.

Kerro kokemuksia näistä.

Millaisena olet kokenut hoitohenkilökunnan (hoitajat ja lääkärit) sekä hoidon?

Miten koet sairaala ympäristön (jos olet ollut) ja millaisena koet suvun läsnäolon?

Tuoko suvun läsnäolo turvallisuutta?

Miten haluaisit parantaa terveystalveluita romanien näkökulmasta?

Onko sinulla jokin hoitoa vaativa pitkäaikaissairaus ja oletko käyttänyt

siihen tarvittavaa lääkitystä/hoitoja?

Mikä on suhteesi:

terveyteen, sairauteen, kuolemaan?

Miten hoidat terveyttäsi itse?

Entä ravinto ja liikunta?

Oletko saanut terveystasvatusta kotona/koulussa ja millaista?

Mitä tietoja jäit kaipaamaan?

Oletko joskus jättänyt terveydenhuollon palveluita käyttämättä romaniuden/

muun syyn vuoksi, miksi?

Jos haluat lopuksi kertoa romaniudesta, kokemuksista yms. sana on vapaa.